Voor-woord

Het woord *ommeganck* spreekt voor onze dorpsgenoot, de Poperingenaar, tot de verbeelding. Een Ommegang deed men om het gebied onder de bescherming te houden van de heilige. In ons geval gaat het om een Mariale ommegang.
Bij de studie van het fenomeen beleefden we een virtuele *ommegang*.
Ommegaen zegt het Woordenboek van de Nederlandsche Taal betekent ook *terug op zijn plaats komen*. We moeten soms *ommegaen* om toe te komen. Je moet ook weten hoe ermee *omgaan*'.

In het Frans noemen ze me *une personne en retraite*. De recessie, het afstand nemen, retraite doet een mens nadenken. Nadenken over wat voorbij is is vaak bijzonder vruchtbaar. Dat verleden baart volumineuse discours. Zo zijn de verhalen ontstaan van Jan BREYDEL en Pieter DECONINCK. Uit ervaring weten we dat het dan over een figuur gaat die men aan de perkamenten heeft ontfutseld. Misschien bestaan er slechts enkele notities van en er is een heel verhaal van gemaakt. Zo'n verhaal zou men vast en zeker ook met de bergen namenmateriaal uit *het verdriet van Poperinge*, de muur van de processen in het stadsarchief te Poperinge, kunnen schrijven. Voor de insiders een knipoogje naar Jerome LABAERE[1].

Wat het voorliggend item betreft is mijn *retraitetijd* al heel vroeg begonnen. We merkten dat ook Meneer Maurits DE GERSEM in 1979 over het ontstaan van de Sint-Janskerk en haar devotie voor Onze Lieve Vrouw van een Franse geleerde overnam *Les historiens sont d'accord pour dire qu'une belle légende est souvent le réflet doré de la réalité.* Onmiddellijk moet ik eraan toevoegen dat ik, als heemkundige, me niet wil compromitteren door het woord legende te gebruiken als het over Onze Vrouwtje van St.--Jan gaat. Het vergelijkingspunt is de formule *vergulde* **realiteit**.
Die het artikel helemaal doorneemt die zal wellicht ook tot de conclusie komen. De realiteit is niet tenvolle bekend. Dus figuurlijk is het verhaal *verguld*, letterlijk is het wellicht ook *verzilverd*. Maar ook daar willen we het niet expliciet over hebben. In zijn onbekende gegevens is het in de nevelen van de geschiedenis *gehuld.*
H. Vandenberghe

[1] Een Poperingse figuur, die de opstand van de buiten tegen de overdreven ommestellingen leidde, en in menig kwartierstaat bovenkomt. Daar is werkelijk een boek over te schrijven dat voller zou staan aan realia dan de notities die men over Jan BREYDEL en Pieter DECONINCK heeft.

Deze publicatie is een verwerking van het eerder verschenen kwartaalschrift 2004 van Onze Heertje erfgoedvereniging vzw. en Aan de Schreve 34/1/2-19.

Onze Heertje

Het Mirakel van O.L.-Vrouw van St.-Jan

In dagen van ellende en rampspoed werden de armen gestrekt naar de hemel en er werd gesmeekt om hulp. Met deze woorden wordt het mirakel op de internetsite van de stad ingeleid. Die *ellende en rampspoed* was niet alleen de sociale ongelijkheid, maar ook de onwetendheid: het

verloren paradijs waar de litteratuur het over heeft besmet door een theologisch brouwsel van g*eloof* en *bijgeloof*[2].

De verering van O.-L.-Vrouw van St.-Jan gaat terug op het groot mirakel[3] van een doodgeboren kind dat tot leven werd gewekt en gedoopt. Er is inderdaad een kerkelijke oorkonde van 1481. Daarin erkent de bisschoppelijke raad van Terwaan[4] en de ploeg van onderzoekers:
– dat Jacobus Vanhove, zo werd hij bij zijn *respijt-doop* genoemd, geboren op 11 03 1479, als *misdregen*[5] zoon van Rassoen[6] en Jacquemine Bayaert
OS[7]: 11/03/1479 -> NS: 11/03/1480 (Pasen = 11 april in 1479)
OS: 12/03/1480 -> NS: 12/03/1481 (Pasen = 2 april in 1480)
OS: 12/06/1481 -> NS: 12/06/1481 (Pasen = 22 april, dus in juni was het jaarcijfer al veranderd en moeten we het niet aanpassen)
- ontgraven werd uit de tuin van zijn ouders (ongewijde grond),
- terug opgegraven werd 14 03, tussen 5u en 6u s morgens,
- tekenen van leven gaf: blozen van de lippen, openen van de ogen, zweten, bloedstorting uit de navel, uitsteken van de armpjes (aldus de 37 getuigen, niet met name vernoemd)
- het doopsel werd toegediend door pastoor Diederyck Roene (Roens is een naam die later nog voorkomt bij de notabelen[8])
- gedoopt werd onder de naam Jacobus
en last but not least er is toestemming gegeven tot *solemnele processie* de zondag na de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw Visitatie[9].
Alle ingrediënten zijn aanwezig, zoals we zullen zien, in de loop van deze studie. Een vrome vrouw belooft zeven jaar – het heilig getal – te slapen op een bed zonder pluimen en geen ondergoed te dragen. Na drie dagen[10]

Enkele vrij algemeen geciteerde gegevens zijn niet in de attestatie te bespeuren:
- of het kind voor het altaar werd begraven na de doop,
- of het huisje van het huisje van de ouders het nu bekende mirakelhuisje is
- of het beroep van de vader wever was
is niet gemeld.

---

[2] *Andersglaube* noemen de Duitstalige historici dit fenomeen. Ze hebben ook het woord *Aberglaube* = bijgeloof. *Andersglaube* duidt op de doctrine, die enigszins afwijkend is m.a.w. een onorthodoxe geloofssysteem. Hier klasseren ze ook hekserij, enz. bij.
[3] We gebruiken met opzet het woord *mirakel*. Wonderen kom je iedere dag tegen. Iedere morgen verrijst de mens uit een *onbewuste* toestand zonder zijn eigen bewuste medewerking.
[4] In de tekst staat Morini = Oorspronkelijk Keltische volksstam in Belgisch Gallië, met als hoofdstad Terwaan. Slechts enkele muntstukken gewagen van de Morini'. Toch wordt deze volkstam al genoemd voor onze tijdrekening. De Morini werden door Caesar veroverd in 53 v.C. Toen werd de hoofdplaats van de Civitas Morinorum: Tervanna. De naam prijkt op de reisroute van Antonius (Tarvenna), de Peutinger tafel (Tervanna) en in Ptolemeus. Het is dus praktisch zeker een Romeinse civitas geweest. Terwaan was een knooppunt van de wegen naar Boulogne, Sangatte, Cassel, Arras (Chaussée Brunehaut), Amiens en Brimeux. Onderworpen door de Romeinen. De Morini en de Menapii woonden in een gebied dat oa. omwille van de bossen haast ontoegankelijk was (*continentes silvas ac paludes habebant*). Caesar krijgt hen niet te pakken. *Reliquis deinceps diebus Caesar silvas caedere instituit et, ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri posset, omnem eam materiam quae erat caesa, conversam ad hostem conlocabat et pro vallo ad utrumque latus exstruebat. Incredibili celeritate magno spatio paucis diebus confecto, cum iam pecus atque extrema impedimenta a nostris tenerentur, ipsi densiores silvas peterent* [...] . *Itaque, vastatis omnibus eorum agris, vicis aedificiisque incensis, Caesar exercitum reduxit* [...] (De bello Gallico, III.28-29, verder IV.38, V.5-6). De Morini waren *kustbewoners* (Keltisch woord).
[5] Onvoldragen kind = Lat. abortivus.
[6] Wellicht een vleivorm van Ra(a)d, afgeleide Erasmus; Rad-zoon, in de XVIIde eeuw Raes.
[7] OS = Oude Stijl, NS = Nieuwe stijl.
[8] O.a. Jean Baptist ROENS, die later het mirakel zou beschrijven. Zie Aan de Schreve, 1979, nr. 2 artikel van Pastoor DE BRIE.
[9] Maria Bezoeking, het bezoek van Maria aan haar nicht Elisabet, 2 juli : *Na enkele dagen vertrok Maria met spoed naar het bergland, naar een stad van Juda. Zij ging het huis van Zacharias binnen, en begroette Elisabet*. Lucas 1:39.
[10] Bijbels gegeven dat zeker *ruikt* naar verrijzenis. Het getal drie is universeel reeds een heilig getal. Binnen de christelijke traditie speelt *de derde dag* nog suggestiever.

De plechtigheid van het *respijt*

Het doopsel van de doodgeboren kinderen[11], die na een manifest mirakel tijdelijk tot leven kwamen, is een zeer verspreid gebeuren aan het einde van de Middeleeuwen en in de Nieuwe Tijd in het Westen van Europa, specifiek op het huidige Belgisch grondgebied. Het is zelfs één van de meest specifieke gebeurtenissen van wat men vaak niet helemaal correct de volksreligie noemt.[12]. Hoe we het verder zouden moeten noemen zal U wellicht bij grondige lezing ook niet meer duidelijk zijn.
We hebben het vaker moeilijk om het juiste woord te gebruiken in minder bekende gebruiken. Dit is ook het geval met de vertaling van het woord *répit*. Het woord dat hier in de titel is gebruikt: *respijt,* betekent in het algemeen uitstel, opschorting. Voor de anglofielen onder ons *delay'. Ik gaf hem nog twee dagen respijt*. *Teghen de doodt is geen respyt, daerom besteedt wel uwen tydt* blijkt een oude spreuk te zijn die ook in de 18de eeuw als wijsheid werd geleerd. In de oude rechtstermen kende men *respijt van betaelinghe*.
De kinderen die aldus bij mirakel toch nog gedoopt werden hadden *respijt*, uitstel.
In Zwitserland en de Duitse gebieden waar er ook dergelijke praktijken werden beoefend spreekt men van *Aufschubsheiligtümer*, heiligdommen waar men *opschoof*, de dood uitstelde.
We titelden plechtigheid omdat we ontdekten dat we hier niet over een unicum spreken, maar wel over kerkelijk ritueel.

Een *apart* mirakel

Inderdaad: er was een dood *in uitgesteld relais*. Het kind overleed tijdelijk. De dood moest vastgesteld zijn bij de geboorte. En het stierf dan opnieuw na even tot leven gekomen te zijn, maar dan blijvend. Het gehele proces is ingebed in een context van de eigen godsdienstbeleving van die tijd. We moeten hierbij duidelijk beseffen dat de religiositeit van de late Middeleeuwen geladen en gelaagd was.
Enerzijds was er de kerk die de zelfwerkzaamheid van de sacramenten erdoor wilde krijgen, anderzijds waren er de gelovigen die hun kind bij de communauteit wilden incorporeren over de dood heen. Dat was een geladen toestand de doop kon niet en de doop moest. Het *mirakel* werd in de praktijk de *escape*. Een mirakel was voor de Middeleeuwen eenvoudig: vanzelfsprekend. Het mirakel was een constitutioneel vertoningsrecht en voorrecht van Gods Almacht. Het werd tenminste zo beleefd door de ouders en de directe omgeving. De ultieme (posthume) poging van de ouders en hun omgeving om het eeuwig leven van het kind veilig te stellen werd georchestreerd door een ritueel dat tegenwoordig volledig uitgetekend vaststaat: vaststelling van de dood, het brengen van het kind voor *een miraculeus beeld*, het wachten op een teken van leven, het doopsel onder voorwaarde, definitieve dood van het kind en de begrafenis in gewijde aarde. We herkennen het patroon van de feiten in de St.-Janskerk.

[11] *Les pratiques de "répit" et l'attitude de l'Eglise en Belgique (XIVe XVIIIe siècles)*. Gepubliceerd in de *Actes du 6ième congrès de l'association des cercles francophones d'histoire et d'archéologie de Belgique*, tome III, Mons, 2002, p. 509-522 door Jacques GÉLIS, Professor emeritus aan de Universiteit in Paris 8. We nemen de inleiding hier vertaald grotendeels over uit dit Franse artikel. De Franse verwijzingen wijzen op een grote schatplichtigheid aan de genoemde doctor. Tekst uitgesproken in een congres in Mons.
[12] Jean-Claude SCHMITT, *Religion populaire et culture folklorique,* dans Annales ESC, sept-oct. 1976, p. 941-953. Michel LAUWERS, *Religion populaire,* in *Catholicisme*, t. 12, kol. 835-849: en ID. *Religion populaire et culture folklorique, mentalités: notes pour une anthropologie culturelle du Moyen Age,* in *Revue d'histoire ecclésiastique*, vol. 82, n° 2, april-juini 1987, p. 221-258.

Twee details zijn hier aan te stippen.
Eén: in de litteratuur rond de *répit* bemerken we dat de feiten in Onze Lieve Vrouw van St.-Jan heel vroeg gebeuren[13].
En we mogen het nog op een andere manier een apart, *pas comme les autres,* mirakel noemen omdat mirakels meestal gaan over een zieke die geneest, een natuurlijk fenomeen dat afwijkt, hoogstens een dood lichaam dat fysiologisch bewaard blijft. Herleven dat is enkel voor Jezus voorbehouden en de mirakels die Jezus gedaan heeft die met verrijzenis te maken hebben zijn door vele (veel te) moderne exegeten bevraagd als postpascale getuigenissen. Ook Pastoor DE BRIE in zijn behandeling van Onze-Lieve-Vrouw van Sint-Jan verwijst naar het feit dat men wellicht een tijd gesproken heeft van *O.-L.-Vrouw van Mirakelen*.

Niet alleen in Poperinge

Wanneer mijn collega Willy TILLIE, ook en retraite', zijn eigen werk bekeek dan ontdekte hij dat hij in 1503, in Krombeke een kind van Jean DE RUDDERE citeert dat per mirakel' leeft om gedoopt te worden[14]. De ouders gaan niet naar Poperinge maar naar Dadizele[15].
In 1380 al nam de abdis van de abdij van Mesen, Marguerite D'Oultre, deel aan de bedevaart 'der drie Marias', waarbij de drie bedevaartplaatsen, Hollebeke, Dadizele en Linselles (Noord-Frankrijk) werden aangedaan. In Linselles spreekt men nu nog van de drie Maria's. Maria wordt er vereerd *om regen en goedweer en* ***om de kinderen***.
In Bollezele, Noord-Frankrijk is op de brandramen van de kerk het verhaal afgebeeld van kinderen die voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw worden gebracht om terug levend, gedoopt te worden. De *sanctuaire de répit*, de heiligdommen van *respijt* (een manke vertaling?), waren geen alleenstaand fenomeen.
Er zijn meerdere bronnen over zo'n mirakels: literair apologetische, de mirakelboeken van de bedienaars van een heiligdom waar Moha en Verviers de beste voorbeelden van zijn, locale kronieken, parochieregisters, en van de kerkelijke autoriteit, synodale beslissingen, geregistreerde verklaringen van getuigen door apostolische notarissen (zoiets is de bul[16]), archieven van de officialiteit en ook processen verbaal van pastorale bezoeken.

Achtergronden

De verschillende golven van het fenomeen *respijt* vielen samen met de grote periodes van *verstrenging* binnen de kerk.

De erfzonde

In het Concilie van Trente werd uiteindelijk definitief vastgelegd in de Rooms-Katholieke leer dat omwille van de misstap van onze stamouders aan het begin van de geschiedenis van de mens[17] de mens in *erfzonde* geboren is. Dat maakte dat de situatie van het ongedoopte kind zo uitzichtloos was.

---

[13] *Walfart der totgeborenen Kinder: Das Marienheiligtum von Oberbüren (Kanton.Bern)* in *historischer und theologischer Sicht,* Kathrin UTZ TREMP, Dokter in de Letteren, geschiedenis en Filosofie, Freiburg. Zie tekst achteraan (Internet). Het fenomeen breidde zich uit over de gewesten waar geen reformatie was. Hier vinden we het dus voor de reformatie. Zoals trouwens even vroeg, en vroeger in Bourbourg, Bollezele en Kaaster. Zie Folder van de Broederschap 2000.
[14] *Kroniek van Groot-Poperinge*, Willy TILLIE, blz. 41.
[15] *Kort begrip van de Historie en mirakelen van Onze Lieve Vrouwe van Dadizele*, Zevensten en lesten druk, Kerkmeesters Dadizele, D. VAN HEE, Roeselare, Gedrukt in 1819, blz. 26, *verscheydene kinderen, eerst van vier, dan van dry, en laetsten van twee kindere, welken gesteltenis zoodanigh was dat zy natuerlijk scheenen tot het doopsel nie te konnen komen*.. en toch, blz. , blz. 40 verwijst naat het geval van Krombeke, *den vader met een pand-ijzer op zijn blood lichaem*…ging samen met de moeder *getuygenis geeven* in Dadizele. Heruitgegeven in 1866 met dezelfde tekst.
[16] Het is de vraag of men het document wel een bul mag noemen. Strikt genomen komt een bul van de paus. En naar mijn weten is dit document niet van de paus. Een bul wordt ook slechts gegeven bij heel bijzondere opdrachten, het bouwen van een kerk, aanstellen van bisschoppen… Dit document moet wellicht een *attestatie* noemen. Pastoor DE BRIE had al die kritiek en noemt het een *oorkonde* (term uit de burgerlijke administratie). Omdat het geen alledaags document is werd het tot bul verheven..
[17] Aanvankelijk Augustinus tegen Pelagius en in de 16e eeuw tegen de Reformatie. Concilie van Trente 1545-1563 en het Concilie van Orange 529; Gen. 3: DENZIGER 1513.

De keerzijde van de Blijde Boodschap kreeg het hoofdaccent gaf. De sacramentenleer bepaalde dat de enige uitweg het doopsel was. Door de erfzonde is de mens verzwakt, *in haar eigen natuurlijke krachten gewond, onderworpen aan onwetendheid, lijden en heerschappij van de dood*[18] door Jezus in het Doopsel wordt de genade mateloos.
Via Adam zijn we allemaal besmet. We zijn schuldig aan de eeuwige dood. Het vlees is dierlijk geworden. In de synode van Sens werd Abelardus[19], 1141, veroordeeld omdat zijn theologie een andere richting in ging. Hij moest later ook aan den lijve ondervinden hoe letterlijk men *het dierlijke* in de mens opvatte toen hij omwille van zijn verhouding met Heloïse, waaruit een kind geboren werd. Hij werd als straf gecastreerd.
De erfzonde brengt de *concupiscentia*[20], de lust: exponent van *bedorven* en *schuldig* zijn. Het lichaam is doorgegeven door de ouders, niet de geest. Volgens de oude catechismus zijn we *de staat van genade kwijt* en *geneigd tot het kwade*'. Dat is een ziekte: *habitus corruptionis* of *vitium*. Het is meer dan een *defect*. Het is een ongeordende toestand, *inordinata dispositio*. We kunnen ons de plasticiteit van de formuleringen het best inbeelden als we Thomas zien schrijven dat het de vader is die de erfzonde meegeeft omdat hij de actieve bewerker is van de generatie. Leuk detail: wanneer Eva alleen zou hebben gezondigd dan was er geen erfzonde. Wanneer de mens, Adam, alleen had gezondigd dan was er wel erfzonde. Geef toe het wordt moeilijk.
Thomas specificeerde de mogelijkheden van de mens. Verdorven als hij was moest het hopeloos zijn. Hij stelde zich de netelige vraag: kan de mens wel een stap in de goede richting zetten, m.a.w. verdienstelijke daden stellen? Met de bekende scholastische zet begint hij zijn antwoord.

Distinguo/ik maak onderscheid. Als het over de natuurlijke gaven van de mens gaat, *meritum de congruo*, verdiensten die God ons geeft niet omdat we iets goed doen, maar omdat Hij goed is, het past bij Zijn goedheid[21], of als het om de genade gaat, *meritum de condigno,* louter genade, dan beantwoordt er niets aan onze kant, daar zijn wij niet toe in staat, verdiensten die we krijgen van Godswege.

Origineel, in staat van erfzonde, is de mens tot niets in staat. Laat staan *God boven alles te beminnen*. Hij moet rekenen op Gods hulp, de H. Geest moet Hem te hulp komen. Thomas' onderscheid ligt aan de basis voor de katholieke leer over de *verdiensten*. Christus' verlossende dood is geen prijs die aan de duivel is gegeven[22]. Door Zijn sterven weten we hoe groot Gods liefde is.
De discussie over *geloof en werken* hangt hier natuurlijk mee samen. Wanneer de Rooms Katholieke kerk de sacramenten te magisch, te nadrukkelijk in hun daadkracht opvatten, dan is de (rechtmatige) reactie: waar is ontvankelijkheid van de mens? En wanneer de protestant[23] alle menselijk inzet, alle menselijk antwoord in het geloof aan de kant zetten, waar is dan hun geloof in daden zichtbaar. Binnen die spanning leefde de laat-middeleeuwse theoloog.
De gewone gelovige[24] stond voor de dreiging van het *verworpen zijn*.

---

[18] *Katechismus van de Katholieke kerk*, Licap Brussel 1995, p. 496. Bij een aantal reformatoren geldt de stelling dat de mens totaal verdorven is.
[19] Petrus Abelardus, (1079-1142), Nantes. Frans theoloog en filosoof, belangrijk door zijn toepassing van de wetten van de logica op taalgebruik en geloofsuitspraken. Daardoor kwam hij in conflict met Bernardus van Clairvaux, wat een pauselijke veroordeling tot gevolg had.
[20] Een woord dat de Katechismus van de katholieke Kerk, Licap, Brussel, 1959 nog gebruikt in dat verband.
[21] *facienti quod in se est Deus non denegat gratiam* (God zal zijn genade niet weigeren aan iedereen die doet wat in zijn macht ligt.)
[22] Ook de leer van Anselmus.
[23] We zijn ons bewust van de veralgemening. Dé protestant bestaat niet, zoals in de praktijk dé katholiek moeilijk is aan te duiden.
[24] Ook voor de theoloog. Denken we maar op *de zielenood* van Martin Luther. Voor velen is het vertrekpunt van Luther: *Ben ik nu gered of niet gered*?'

Sacramentenleer

De 7 sacramenten

In Nicea[25] werd de theologische opvatting over de drie-eenheid vastgelegd. Rond de 12e en de 13e eeuw stelde men de leer rond de sacramenten samen. De theologen zijn op geen enkel punt creatiever geweest dan rond de sacramenten. Denken we maar op de disputen rond de eucharistie. Hugo van St.-Victor[26] schreef het eerste tractaat *De sacramentis*. Thomas van Aquino herschreef klaar en gestructureerd wat zijn voorganger al aan het voorbereiden was.
Hugo van St. Victor herkent in zijn Summa slechts vijf sacramenten: Doopsel, vormsel, eucharistie, biecht en ziekenzalving. In zijn verzamelwerk komt hij aan 13. Hier neemt hij het begrip ruimer.
Het derde Lateraanse Concilie 1179 gebruikte de term in een bredere zin en rekende hierbij ook de investituur van een bisschop en de begrafenis. De Rooms Katholieke kerk nu spreekt van sacramentalia[27] en sacramenten. Wie een beetje historische zin heeft die ziet onmiddellijk dat Christus niet op een papiertje tijdens Zijn leven alle rubrieken van het sacramenteel decorum heeft meegegeven.

Het scherp van het mes

Met andere woorden willen we de context reconstrueren van het gebeuren dan moeten we toch wat achtergrond en besef van de opvattingen van de reële situatie hebben.
De relatie van de priester met het sacrament is in de periode waarop de leer volop wordt geconsolideerd vitaal. Bij enkele sacramenten is de priester de enige bedienaar, zoals bij Eucharistie en Doopsel. De werkdadigheid van het sacrament hangt niet af van de priester persoonlijk, maar *als hij bedient volgens de ritus van de kerk*. Een immoreel priester kan de sacramentele genade geven. De Middeleeuwse illustratie was, zuiver water kan op dezelfde manier vloeien door een gewone buis dan door een zilveren. Zelfs als hij er niet met zijn gedacht bij is. Hij handelt in de naam van de kerk en realiseert de kerkelijke bedoelingen. Uiteindelijk komt de genade van Christus. Er is m.a.w. *een virtuele intentie* bij de celebrant. Thomas van Aquino geeft het voorbeeld van een pelgrim op weg naar St.-Jacob van Compostella. Hij denkt niet de gehele weg op zijn doel. Toch heeft de hele tocht de volle waarde.

Doopsel

Het doopsel is het noodzakelijkste sacrament voor het eeuwig leven. Het machtigste blijft de eucharistie[28]. Hugo van St.-Victor stelde nog dat mensen konden gered worden zonder doopsel. Het kerksysteem steunde op de tekst *al wat je zult binden op aarde zal ook gebonden zijn in de hemel*[29]. De priester kon de poort open doen. Dat deed de deur open voor een *instrumentaal*[30] uitleggen van de sacramenten.

Luther[31] zou tegen die opvatting van werkdadigheid opkomen. Zo rotsvast stond de constructie niet. Mensen die verlangden gedoopt te worden waren in het hart al door de H. Geest bewerkt. Enkelen, o.a.

---

[25] In het jaar 325 riep keizer Constantijn het Concilie van Nicea bijeen. De kerkvergadering moest een dreigende splitsing in de kerk ongedaan maken. De keizer drong daarop aan omdat hij de spanningen binnen de kerk gevaarlijk achtte voor de eenheid van het Romeinse Rijk. Juist omwille van het ruim verspreid zijn van het christendom had hij de Kerk erkend. Zo kon hij de eenheid van het keizerrijk verstevigen.
[26] Hugo van St.-Victor + 1141.
[27] Sacramentalia: zegeningen, wijdingen, exorcismen: het kleingeld van de sacramenten. Zijn geen eigenlijke sacramenten maar wijden en zegenen en brengen Het sacrament: Christus, Zijn kerk, dichter bij.
[28] Het is substantieel Christus zelf, de andere sacramenten bereiden daar alleen op voor, het is de praktijk.
[29] Matt. 18:18.
[30] De discussie tussen een sacrament *ex opere operato* (door de daad zelf) en *ex opere operantis* (door de actor/en) is een illustratie van de scholastieke theologie.
[31] Luther (1483-1546).

Thomas van Aquino, hadden het Evangelie van Johannes[32] ook gelezen: *Jezus gaf hem ten antwoord: Waarachtig, Ik verzeker u: alleen wie opnieuw geboren wordt, kan het koninkrijk van God zien*.

Het doopsel neemt de erfzonde (+ en alle andere zonden) weg. Voor het 4e Lateraans Concilie[33] was de formule van de doop zelfs niet vast. Vanaf het vastleggen van de formule was zelfs het weglaten van een lettergreep een reden om het sacrament ongeldig te verklaren. Er hoorde een duivelbezwering bij, oliezalving en zout (in de oren[34], in de neus[35] en in de mond[36]). Waar we misschien in onze jeugdige eenvoud ervan uitgingen dat alles *in illo tempore* was vastgelegd toen Jezus nog op aarde rondliep moeten we zeker onze voorstelling wijzigen.

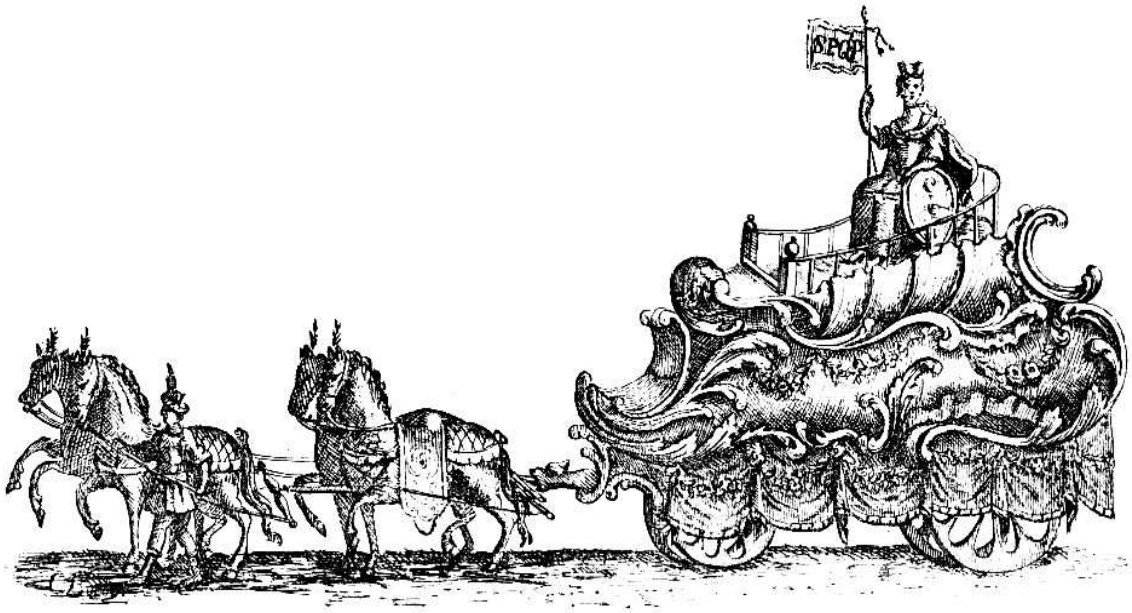

Plaat 1: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – de juichende stad Poperinge met de vlag SPQP[37]

Dat de doop heel belangrijk was, is af te leiden uit het feit dat - alhoewel het enkel de priester was die mocht dopen – toch de clausule bestaat *in nood mag iedereen dopen*, zelfs de vrouw. En het is de goeie gemeente toch bekend dat de vrouw openbaar geen leiding mocht nemen. Neusje van de zalm zelfs een ongedoopte mag als hij het boekje volgt dopen aldus Thomas van Aquino.
Correlatief aan de belangrijkheid van het sacrament was de precieze rubricering. Je moest dopen met water. Duns Scotus schrijft zelfs dat als men het dan toch met bier zou willen doen er eerst een test moest zijn of het wel nog kon doorgaan voor water.

[32] Joh 3:3. De Katholieke Bijbel Stichting geeft als verklaring: De bepaling die in de grondtekst *geboren worden* vergezelt, betekent zowel *opnieuw* als *van boven af* geboren zijn..
[33] 1215.
[34] Het horen van de leer (zout) zou na de wedergeboorte van de doop belangrijk zijn.
[35] In de neus omwille van de instemming.
[36] In de mond omwille van de verkondiging.
[37] SPQP = Senatus Populusque Poperinghae = Raad en volk van Poperinge.

Waarom kleine kinderen dopen?

Het is geen domme vraag. Aanvankelijk dacht de christenheid dat Jezus spoedig zou terugkeren. In die optiek was het gehalte van bereidheid groot. De bekeringen waren *definitiever*. Er was blijkbaar geen nood om Biecht of boetvaardigheidrituelen in het leven te roepen. Later pas ontstaan die formulieren. De doop was voor Johannes de Doper een bekeringsritueel en niet de sacramentele doop.
Wanneer het doopsel veel later in de kerk vorm krijgt dan is er een theologisch werkstuk geproduceerd dat heel veel tussen de lijnen lezen in de bijbeltekst van doen had.

Pastoraal

Zoals de moeder in de moederschoot het kind voedt als het nog niet zelf voedsel tot zich kan nemen zo redeneert de Rooms Katholieke kerk moet het kind ook geestelijke onderhouden worden vanaf zijn geboorte. Aangezien bij de materie van het doopsel het overgieten (onderdompelen) van het lichaam van het kind hoort, kan het kind niet gedoopt worden eer het geboren is.
Je kan geen kinderen van heidenen en joden dopen volgens de theologen van de Middeleeuwen. Het voedsel moet door de ouders aangevuld worden, zoals het kind in de moederschoot ook aantoont. Duns Scotus[38] maakte daar een uitzondering op. Volgens hem mocht je ook die kinderen van de heidenen dopen. Wat doe je als een kind bij heiden is terechtgekomen, van christelijke ouders is, en niet gedoopt? Spijtig maar daar is geen antwoord op zegt Hugo van St.-Victor. Er is één uitzondering nl. wanneer het kinderen zijn die sterven in de moeder als martelares. Van de martelares, die niet was gedoopt, was de gangbare theologische opvatting. Ze gaat omwille van de *bloeddoop* naar de hemel. Het eventuele kind in haar moederschoot profiteerde van zijn situatie. Het mocht ook naar de hemel.

De gereformeerden

ZWINGLI[39] heeft aanvankelijk ook de ongedoopte kinderen als verloren beschouwd. Rond 1740 beweerde Isaac WATTS[40] en andere Protestantse theologen als een ontsnappingspoging dat die kinderen helemaal niet meer zijn. Slechts in een latere periode hebben protestantse theologen de overvloed van genade van de verlossingsdood van Christus ingeroepen om deze kinderen van Gods barmhartigheid te laten genieten.

Boete

Aflaten

Einde 12e eeuw is er een andere visie ontstaan rond boete. De eerste christenheid dacht met Tertulianus[41] en andere kerkvaders dat boete de zonden na het doopsel wegnam. Daar zouden gebed en aalmoezen in helpen. Stilaan was de idee gegroeid dat belijdenis bij een priester daaraan verhelpt. Petrus LOMBARDUS[42] ondersteunde de idee dat daar geen priester voor nodig was. Belijden aan God was voldoende. Met Thomas wordt het voor de Rooms Katholieke kerk weer duidelijk: Het boetesacrament onderscheid zich van het doopsel. Het doopsel is een wedergeboorte[43] en de biecht een herstel. Thomas en Bonaventura[44] stellen dat de biecht moet voor doodzonden.

Geheel het heilsbestel - *heilseconomie* heeft men het ook genoemd - is op dat moment zich aan het afvragen of ook de straffen van het vagevuur door de priester worden geabsolveerd. Er ontstaat een

[38] Johannes Duns SCOTUS, (1265/66-1308), Middeleeuws Schots filosoof, Franciscaan, doceerde te Oxford (1297), Parijs (1301) en Keulen (1307).
[39] Huldrych ZWINGLI, (1484-1531), Zwitserse kerkhervormer. Pastoor te Zürich waar hij via de lectuur van Paulus en de kerkvaders tot de Reformatie overging.
[40] Isaac WATTS (1674-1748).
[41] Quintus Septimius Florens TERTULLIANUS (ca. 160-na 220 n.C.) Jurist, eerste grote theoloog van de westerse Kerk. Leefde in Noord-Afrika en wees de heidense wereld af (o.a. de militaire dienst).
[42] Petrus LOMBARDUS, (ca. 1100-1160), Italiaans theoloog, docent te Parijs.
[43] Uitdrukkelijk Rooms Katholieke visie. *Wedergeboorte* heeft in andere christelijke denominaties de betekenis van *persoonlijke bekering*.
[44] Bonaventura (eig. Johannes FIDANZA; ca. 1221-1274) Ontwikkelde als overste van de orde der Franciscanen een eigen theologie, waarin geloof en rede niet zo sterk gescheiden werden als bij zijn tijdgenoot de dominicaan Thomas VAN AQUINO.

leer rond aflaten waar straffen kunnen *afgekoch*t worden. De penitentie vervangt een grotere boete. Men kon vrijkopen door op kruistocht te gaan, geld te storten om een kerk te bouwen, aflaten verdienen door een kerk te bezoeken. Alexander VAN HALES[45] is de eerste om hierin definities te publiceren. De vroegst gekende aflaat is die van de bisschop van Arles[46]: de aflaat van één jaar door bij te dragen in de bouw van een kerk. Urbanus II startte met de aflaten verbonden aan de kruistochten. Voor de 14e eeuw accentueerde men de impact op *et culpa et poena peccatorum*, én de vergiffenis van de schuld én de vergiffenis van de straf. Dit verduidelijkt waarom bij alle praktijken van *respijt*, de boete als begeleidende actie, wordt aangestipt. WYCLIFFE[47] nam het systeem onder vuur in *Cruciata*. Het gebruik van de Portiuncula is lang blijven bestaan. *Portiunkelen* was dan de kerk binnengaan bv. begin november om *de aflaat te verdienen en van alle zonden en zondestraffen kwijtschelding te verkrijgen* mist bepaalde gebeden te bidden. Je kon die aflaten ook verrichten voor de afgestorvenen. Afgestorvenen (in het vagevuur bv.) hoorden in *foro ecclesiae*, in de gemeenschap van de kerk.

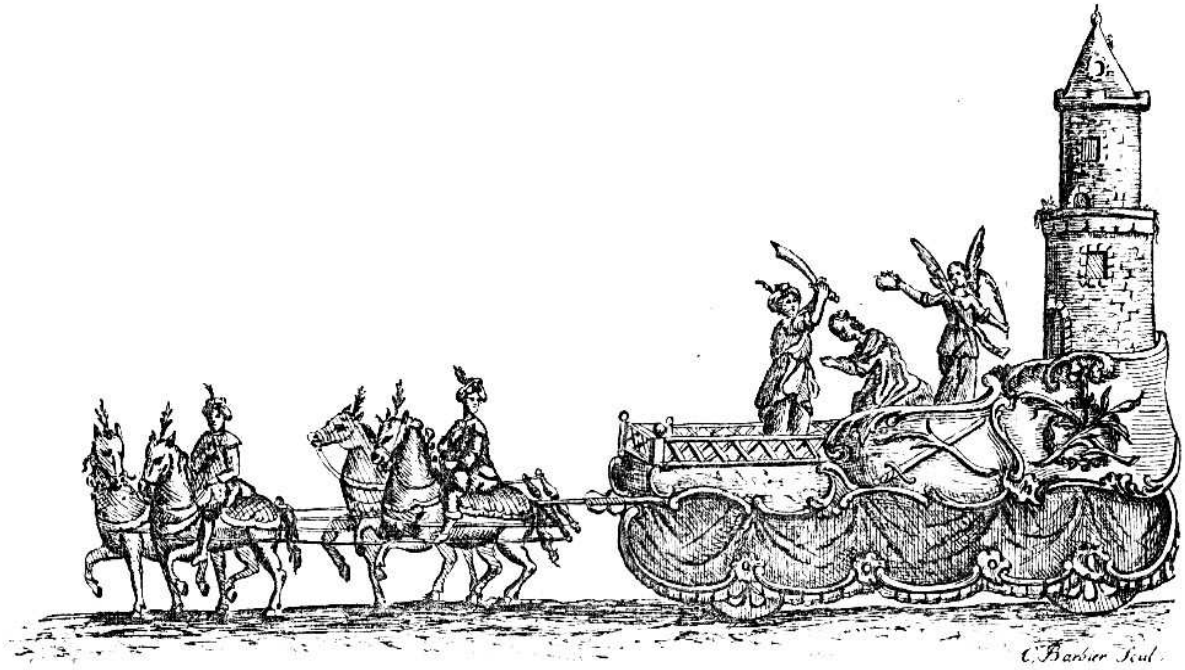

Plaat 1I: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – De H. Barbara onthoofd door haar vader Dioscorus.

[45] Alexander VAN HALES (ca. 1175-1245), Franciscaans theoloog.
[46] De eerste gekende aflaat rond 1016.
[47]John WICLIFFE, (ca. 1330-1384), Engels theoloog, docent te Oxford. Hij bestreed de kerkelijke invloed in wereldlijke aangelegenheden en de afhankelijkheid van de Engelse Kerk van het centrale gezag van Rome. Vertaalde de Bijbel in het Engels (ca. 1380-82) en bestreed de *transsubstantiatieleer*. Een exponent van de werkdadigheid van de kerk als sacrament. Op het Concilie van Konstanz (1414-18) werd zijn leer veroordeeld.

TETZEL[48] zou de emmer doen overlopen. Sixtus IV[49], in 1476, had definitief *munt* met *kruis* verbonden. TETZEL promootte de financiële bijdrage om geestelijke goederen. Hij zamelde geld in voor de bouw van de Sint Pieterskerk in Rome. Daar was munt uit te slaan. Het concilie van Trente bevestigde de visie dat de kerk genade verdeelde. Caesar VAN HEISTERBACH[50] schreef in de 12e eeuw reeds over de wonderbare fenomenen die het sacramentele begeleidden. In de context van de genadeleer en sacramentenleer was het sacrament een hefboom om het heil naar je toe te trekken. Alle middelen: financieel en/of kerkelijk waren een kans om zijn lot te verbeteren. Verhalen als een vrouw die niet had gebiecht bij een priester en door het gebed van Franciscus van Assisii uit de dood opgewekt werd om te kunnen biechten voor ze weer insliep zijn volledig ingepast in de logica van de sacramenten- en de genadeleer.

Heilseconomie

De nood waar men op het internet van Poperinge stad naar verwijst was niet louter sociaal economisch. De theologie redeneerde in termen van middellijk-werkdadige genade via de sacramenten. Die sacramenten waren exclusieve *tickets to heaven*. In Katholieke kringen werd uitermate een beroep gedaan op het belang van het hiernamaals om de mensen te responsabiliseren. Om de gelovige gemeente levendig te herinneren aan de *uitersten* werd in de 19e eeuw nog demonstratief met het belletje gerinkeld als ze *Onzen Heere* naar de stervende brachten met *de laatste sacramenten.* Wat men nu het *sacrament van de zieken* noemt was aanvankelijk enkel om de dagelijkse zonden en zondestraffen te helen. Kinderen mochten het oorspronkelijk niet krijgen. Hun ziekten waren niet veroorzaakt door de zonde. Daarom ook werden zintuigen gezalfd. Daarmee immers had de *sterveling* gezondigd.

Limbus puerorum: het voorgeborchte

Een eerste ingreep van het magisterium kwam in de 12e en 13e eeuw, met de opkomst van het begrip *limbus puerorum* waarbij tussen hemel en hel een toestand werd gedefinieerd. Het *voorgeborchte van de kinderen*[51] was bestemd om de zielen te herbergen van de ongedoopte kinderen[52]. Thomas VAN AQUINO[53] heeft er een gesofistikeerde redenering voor om de twee uit mekaar te houden[54].

---

[48] Paus Sixtus IV (Francesco DELLA ROVERE), geboren in Abisola, 21 juli 1414, Overleden 12 augustus 1484. Zijn ouders waren arm. Als kind werd hij voorbestemd voor de Franciscanen. Na filosofie en theologie, met groot succes, ging hij naar de Universiteit van Pavia, en werd lector in Padua, Bologna, Pavia, Siena, en Florence. Nadat hij procurator van de orde werd in Rome en Provinciaal van Liguria werd hij in 1467 Kardinaal van S. Petrus in de Banden bij Paulus II. In 1470 publiceerde hij een tractaat over *het kostbaar Bloed* en een werk over de *Onbevlekte Ontvangenis*. Daarin argumenteerde hij dat Thomas VAN AQUINO en Don SCOTUS, alhoewel ze verschilden in termen hetzelfde bedoelden. Na het conclaaf dat bij de dood van Paulus II hem tot paus verkoos (1471) nam hij de naam van Sixtus IV aan.
Zijn eerste bekommernis was de oorlog tegen de Turken. De kruistochten waren, met 25 Turken als gijzelaars naar Rome, beëindigd. Sixtus deed zoals zijn voorganger Paulus II. Hij keurde Louis XI af in verband met zijn aandringen, dat aleer pauselijke dekreten werden gepubliceerd, dat dan eerst de toelating van de koning moest komen. Hij probeerde de Russische en de Roomse kerk te verzoenen, maar slaagde er niet in. Daarna ging zijn aandacht meer naar de Italiaanse politiek. Prijzenswaardig is dat hij stappen zette om de inquisitie te milderen. Hij was streng tegen de Waldenzen. Hij bouwde de Sixtijnse Kappel, de Sixtijnse brug over de Tiber, en was de tweede stichter van de Vaticaanse bibliotheek. Zijn slechtste kant was zijn nepotisme, en zijn grootste ongeluk was dat hij in een tijd van wereldlijke prinsen zelf ook aan het hoofd moest staan van een staat. En wereldlijke prinsen moesten oorlog voeren met grote despoten.Johannes TETZEL (1465 - 1519) *Sobald das Geld im Kasten klingt, die Seele in den Himmel springt*.

[49]

[50] Caesarius VAN HEISTERBACH op reis in Friesland en Groningen: *De Dialogus miraculorum* (1219-1223).

[51] Typisch is dat wij in ons streekgebonden Nederlands spreken over voorgeborchte der hel'. Dat maakt het nog onheilspellender.

[52] Excellent op punt gesteld door Didier LETT, *De l'errance au deuil. Les enfants morts sans baptême et la naissance du Limbus Puerorum au 11ième et 13ième siècles, dans La petite enfance dans l'Europe médiévale et moderne*; *rencontres de Flaran*, uitg. R. FOSSIER, Toulouse 1997, p. 77-92.

[53] Thomas VAN AQUINO (1224 of 1225-1274). Middeleeuws theoloog, afkomstig uit Italië, Dominicaan. Leerling van Albertus MAGNUS in Keulen.

[54] Videtur quod Limbus puerorum *sit idem quod Limbus patrum*. *Poena enim debet respondere culpae*. Sed pro eadem culpa detinebantur in Limbo patres et pueri, scilicet pro *culpa originali*. Ergo idem debet esse utrorumque locus poenae. Super Sent., lib. 4 d. 45 q. 1 a. 2 qc. 3 arg.2 Praeterea, Augustinus dicit in Enchir.: *mitissima est poena puerorum qui cum solo originali decedunt*. Sed nulla est mitior poena ea quam sancti patres habebant. Ergo idem est locus poenae utrorumque. Super Sent., lib. 4 d. 45 q. 1 a. 2 qc. 3 s. c. 1 Sed contra, sicut *actuali peccato debetur poena temporalis in Purgatorio*, et *aeterna in Inferno*; ita et originali peccato debebatur *poena temporalis in Limbo patrum*, et *aeterna in Limbo puerorum*. Si ergo Infernus et Purgatorium non sunt idem, videtur quod nec Limbus puerorum et Limbus patrum sint idem. Utrum autem Infernus et Purgatorii locus sint idem, quaesitum est supra, dist. 21, qu. 1. Met deze constructie bepaalt hij van elk lokaal de strafmaat.

Alles hangt samen met de visie op de *uitersten*. Velen kennen ze nog uit de oude catechismus: de dood, het oordeel, de hemel en de hel.
Het hiernamaals is in de middeleeuwen even druk bestudeerd geweest als nu. Nu hebben we hele constructies al of niet met oosterse ingrediënten. Op het einde van de Middeleeuwen kende men een goed beschreven (gecompartimenteerde) ruimte. Er waren 5 locaties waar men kon terecht komen *receptacula animarum*: de hemel, de hel, het vagevuur, het voorgeborchte van de vaderen (aartsvaders uit het eerste verbond) en de *limbus infantium*[55] (de afgebakende ruimte voor de *onnozele kinderen*[56]). De hel is vol zwavel en vuur, de afzondering van zaligheid, waarin de demonen neergeworpen[57] zijn spreekt nu nog tot de verbeelding. De cliënten worden voortdurend door hun lusten en passies verschroeid en dat is voor eeuwig, eeuwig, eeuwig/*toujours jamais*. Eeuwiger kan het niet. Het plastische van het Middeleeuws verhaal benadrukt dat het werkelijk om vuur gaat dat geest en lichaam verschroeit.
Het *voorgeborchte der vaderen* wordt gelijkgesteld met de schoot van Abraham[58] uit de bijbel. Wanneer Lazarus pleit voor de tijdgenoten van de rijke die nog in het *hiervoornamaals* vertoeven dan wordt er over Abraham's verblijfplaats gerapporteerd. Daar is geen pijn. De aartsvaders[59] hadden volgens Middeleeuwse theologen de erfzonde al gedeeltelijk bestreden door de besnijdenis.

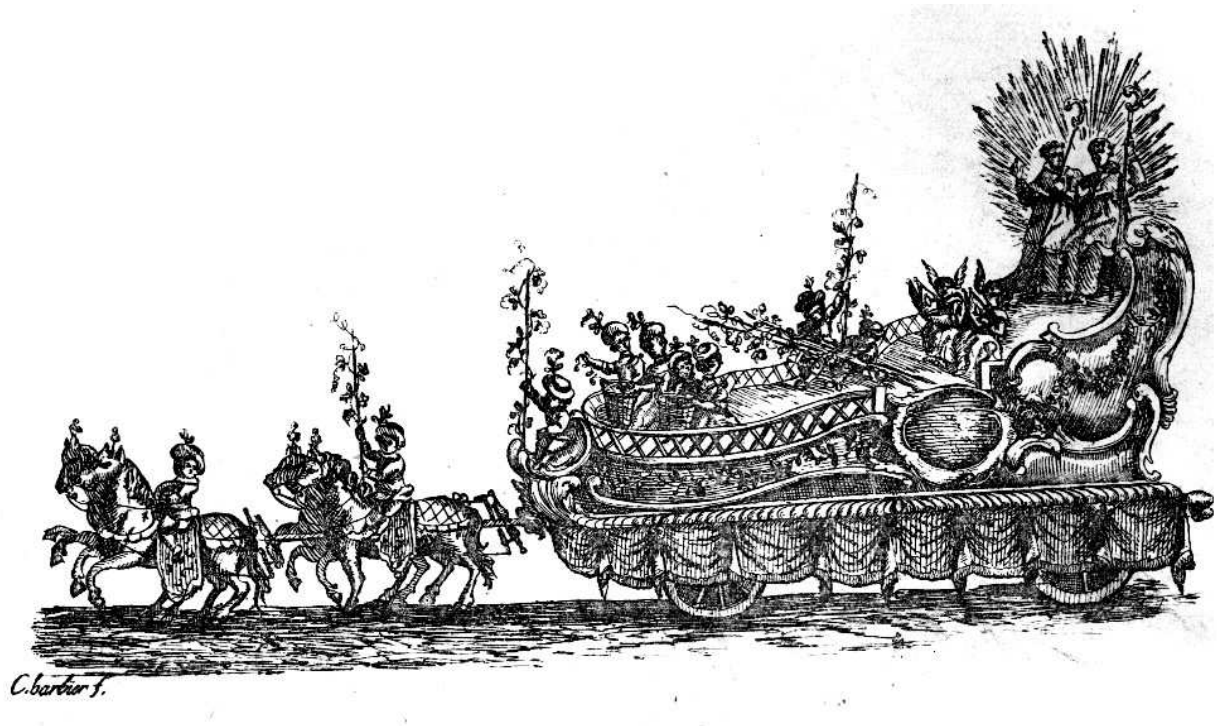

Plaat 1II: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – Hoppeplukkers, St.-Elooi en St.-Bertinus.

De hel en *het voorgeborchte van de vaderen* zijn aanpalend. Eerder hadden Hermas[60] en Clemens van Alexandrië[61] nog het gedacht dat aartsvaders en ongedoopten in de hel zaten.

[55] Ook *limbus puerorum*, afgebakende ruimte voor de kinderen, genoemd.
[56] Onnozel = zonder verstandelijke vermogens. Dit is een verwijzing naar de kinderen die door Herodes, volgens Lucas /midras die verwijst naar Egypte/ vermoord zijn.
[57] *Maar de lafhartigen, de trouwelozen, de verdorvenen, de moordenaars, de hoerenlopers, de tovenaars, de afgodendienaren en alle leugenaars, hun deel is in de poel die brandt van vuur en zwavel. Dit is de tweede dood*. Openb 21:8. *De duivel, die hen misleid had, werd in de poel van vuur en zwavel geworpen, waarin ook het beest is en de valse profeet. En zij zullen dag en nacht gepijnigd worden, tot in alle eeuwigheid*. Openb 20:10.
[58] Luc 16:22.
[59] Abraham, Mozes en Co.
[60] 2de eeuw na Christus.

De *limbus puerorum or infantum* interesseert ons nog het meest. Daar kwamen de kinderen in terecht die niet gedoopt waren. Ze waren de dupe van de erfzonde(leer) en het feit dat die smet alleen kon weggenomen worden door het doopsel. Het sferisch denken van de Middeleeuwse theoloog was blijkbaar genoeg ontwikkeld om de locatie te situeren. De *limbus puerorum* lag iets lager dan de *limbus patrum*. Die kinderen hadden geen pijn, maar ze voelden zich er helemaal verloren omdat ze God niet zagen en ook geen fysisch licht binnen kregen, aldus Sint Thomas. Ze hebben wel de eeuwige straf van de dood, s*upplicium mortis aeternae*.
Dat hadden ze aan de erfzonde(leer) te danken, maar hun straf was *omnium levissima*, de minste van de minste[62]. Ze hadden geen hoop op gelukzaligheid. Er was geen terugkeer. Noch vooruitgang, noch achteruitgang. Zie je? Sorry, maar God is rechtvaardig, één en onveranderlijk. De term *voorgeborchte* verwijst naar een voorportaal, de dorpel, de drempel (der hel?): limbus. Theologisch zitten ze in een voorstation van de hel. Ze kunnen niet naar de hemel omwille van *zondenschuld*. Niet om persoonlijke schuld, maar omwille van Adam en de erfzonde. Het *voorgeborchte der kinderen*, is uiteraard voor die kinderen, die *vóór de jaren des verstands (discretie* vgl. oude catechismus) zonder doopsel gestorven zijn.

De grote Dominicaan en grote Franciscaan, theologen van de Middeleeuwen hebben hen dit lot beschoren. Het is wel vreemd dat ze de bijbelse woorden over kinderen en het *rijk der hemelen* zo onverteerbaar hebben verwaarloosd. Dat denken wij nu. De (toenmalige) leer over de erfzonde en de doop hebben hen weerhouden. Ook Augustinus[63] dacht aldus, zelfs sommige reformatoren van latere periodes hebben die lastige consequenties aan de erfzondeleer verbonden. Voor het kindje begraven is verblijft het in de onderwereld. *Christus nederdalen ter helle* heeft de *onnozele kinderen* niet geholpen, wel de aartsvaders.

Eeuwig leven

Hemel, hel en vagevuur

Na de dood is er geen herkansing meer, vandaar het woord *uitersten*. Het vagevuur[64] is de aanpassingsklas voor de hemel. Wat nog door de biecht of het sacrament van de zieken niet is uitgezuiverd moet nog genormaliseerd worden. In de hemel zijn er vele *awards*, je ziet God, je krijgt een verheerlijkt lichaam, doorzichtig, licht, vluchtig zonder pijn naargelang de liefde die we op aarde hadden en sommige krijgen een aureool[65], omdat ze de leraar waren, martelaar of maagd. In die context is het nog droeviger voor de ouders wanneer ze horen dat hun kind dat allemaal moet missen. Bernardus[66] en Anselmus geven een inspirerende beschrijving van de hemel terwijl Dante's inferno de hel beschrijft. Albertus Magnus[67] vertelt van een goede man die een vreselijke ziekte had die het aanbod kreeg van een engel om naar het vagevuur te gaan voor drie dagen in plaats van nog een jaar zijn ziekte te dragen. Hij keerde al na de eerste dag terug naar de aarde.

---

[61] Clemens van Alexandrië (ca. 150-ca. 214) Vroeg-christelijk theoloog en wijsgeer. Maakte gebruik van Plato en de Stoa bij verdediging van het christelijk geloof. Schreef o.a. de trilogie *Protrepticus* (Vermaning), *Paedagogus* en *Stromata* (Weefsels).
[62] Divinae justitiae aequitas perpetualiter eos consolidat, ut nec proficiant, nec deficiant, nec laetentur, nec tristentur; sed semper per sic uniformiter maneant, etc. Bonavent., In Sent., II. 33, 2, 3.
[63] Augustinus (354-430), grootste kerkvader van het Westen, bisschop van Hippo in Noord-Afrika vanaf 395. Zijn leven beschreef hij in zijn '*Confessiones'* (*Belijdenissen*, 396).
[64] De Rooms Katholieke kerk haalt haar leer uit 1 Kor 3:15; 1 Petr 1:7; Matt 12:31 (bewijs uit het ongerijmde).
[65] Enkel een voorstellingsmiddel waarmee men de heiligheid van een persoon symboliseerd. Anderzijds is de oorspronkelijke mandorla (de stralenkrans) enkel voorbehouden aan de godheid.
[66] Bernardus VAN CLAIRVAUX, (1090-1153), Cisterciënzermonnik in de 12de eeuw. Tegenstander van Abelardus en inspirator van de tweede kruistocht (1147-49).
[67] Albertus MAGNUS, (Albert DE GROTE; 1206?-1280), Duits theoloog, leermeester van Thomas VAN AQUINO te Keulen. Provinciaal van de Dominicanen en bisschop van Regensburg (1260-62). Eerste Middeleeuwse denker die de studie van Aristoteles grondig aanpakte.

Praktijk

Niet alleen omwille van de leer, maar wellicht vooral om de gevolgen ervan wilden de ouders dat hun kind zeker gedoopt zou zijn. Duns SCOTUS beschrijft hoe bezorgd de gelovige was om de hemel niet te ontlopen voor henzelf en voor hun kinderen. Als het hoofdje van het kind dat geboren is eruit is dan mag het gedoopt worden. Het hoofd is het zaad van de onstoffelijke agens.
Bij het lezen van het in aanhef genoemde artikel van Prof Jacki GÉLIS werd duidelijk dat ook het stigma van de *ongewijde aarde*, waarin hun kind dan terechtkwam en de uitsluiting van hun kind uit de parochiegemeenschap, die daarmee gepaard ging, zeker ook meespeelde.
De gehele theologische constructie was moeilijk te verteren. De ouders die getroffen waren met de dood van een ongedoopt kind wilden alles doen om te ontsnappen aan wat ze als een aanslag én op het kind én op hen zagen.
De nieuwe pastorale aanpak na het Concilie van Trente en de enge controle lieten voortaan niet meer toe aan trouwe gelovigen om de minieme schikkingen te treffen. De oude dame die bij de geboorte bijstond, die vroeger zelf het kind doopte in stervensgevaar, werd nu een beëdigde dame. Ze mocht de richtlijnen van de pastoor niet overtreden.
Maar in het door de kerk voorgestelde schema vonden de ouders toch een uitweg. Ze brachten het kind voor een miraculeus beeld. Deze plechtigheid werd zoals we boven citeerden het *respijt?/le répit/aufschub* genoemd. Zo dichtten ze de bres.

Plaat 1V: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – De maagd Maria, St.-Stefanus, twee edellieden, mensen die een schip offeren, mensen die krukken[68] offeren.

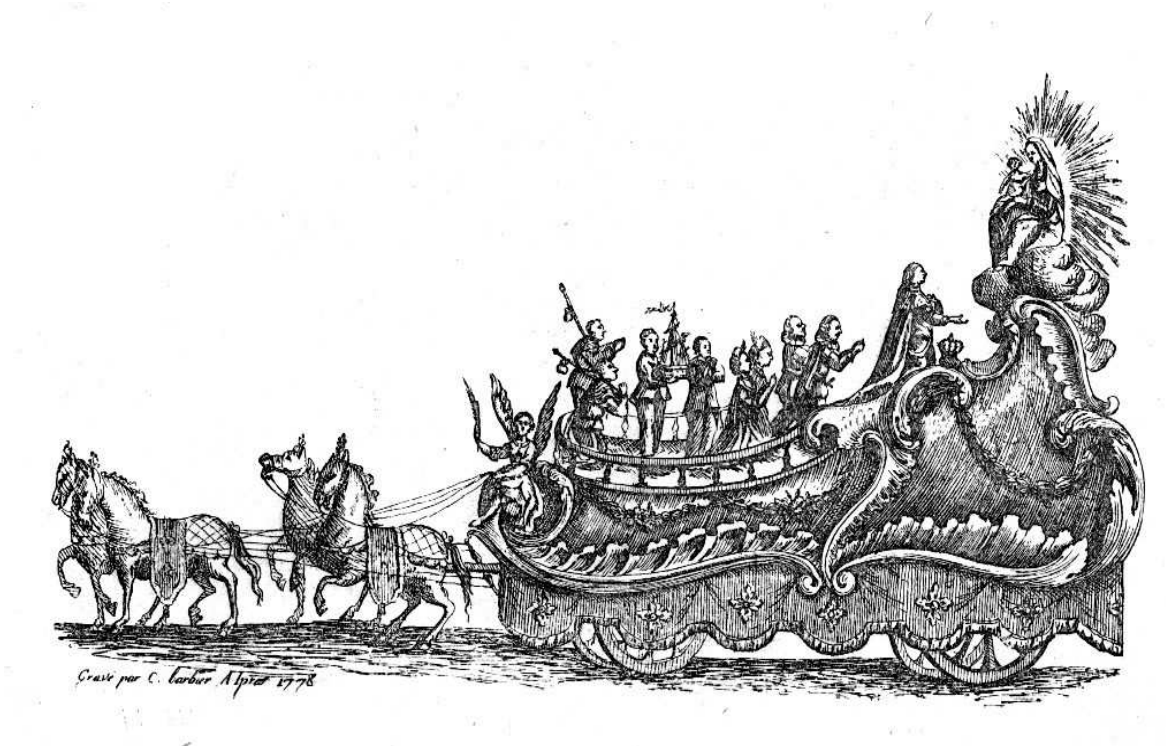

In België, tussen het midden van de Middeleeuwen en het einde van de 18e eeuw zijn er een vijftigtal sites waar men het doopsel onder voorwaarde toediende aan kinderen waar alle hoop al was verdwenen, meestal in Vlaamse steden, dan pas is het gebruik uitgedeind naar het Westen om in de 16e tot 18e eeuw in Henegouwen en de Ardennen te geraken[69].

[68] Krukken? We vermoeden dat het hier gaat om de staf of stok van d ebedevaarder, zoals we die vaker aantreffen bij de bedevaarders naar compostella, maar hier zonder de schelp. De beugel is herkenbaar aanwezig.
[69] Stelling van Prof. GÉLIS.

De synodale veroordelingen hebben deze wanhopige pogingen het heil van de kinderen te vrijwaren niet kunnen stuiten. Bewijs hiervan de vele meldingen van *mirakels* in die aard. En het is pas in 1729 dat de Romeinse Curie, omwille van het bovenmatig voorkomen van het *mirakel* in heiligdommen in Zuid-Duitsland, de praktijk van het *respijt*[70] heeft verboden. Tussen de verklaring van het *voorgeborchte van de kinderen* en deze beslissing zijn er miljoenen kinderen aan miraculeuze beelden *getoond*, hebben ze tekenen van leven gegeven en zijn gedoopt en bijgevolg ook begraven in *gewijde grond*. Hoe we deze toegeeflijkheid, of deze onmacht van de institutie om de regels te doen respecteren, die ze zelf hadden ingesteld, kunnen verklaren onderzoeken we hier niet. We proberen enkel te begrijpen waarom er verschillende praktijken waren toegespitst op wat we in België vinden.

Het ritueel van het *respijt*

Omdat er een ziel dreigde verloren te gaan en vooral omdat het een onschuldige ziel was, was de vraag over de bestemming van de kinderziel een delicate kwestie voor de kerk. Een kind dat geboren was deelde in de erfzonde en het doopsel moest het kind ervan reinigen en toelaten om in de schoot van de universele kerk te komen. Alle kinderen, wat ook hun oorsprong was, konden voor ze zelfs geboren waren, sterven, zoals pastoor LOHEST in zijn boek over mirakels stelt. Het boek schreef in 1719 over het heiligdom van het Haspengouwse Moha: *Alle kinderen van Adam, opgenomen in de erfzonde van hun voorvader zijn gedoemd tot het graf, tot de dood. Dit hardvochtig uitvoeringsbesluit van de Hogere instantie spaart en respecteert niemand. Edelman noch werkman worden ontzien*[71].
De omstandigheden van de gevallen die ons bekend zijn laten ons toe de verschillende ontwikkelingen van het ritueel te decoderen.

Doodgeboren

Aanvankelijk wordt de dood vastgesteld van de nieuw geborene. Hierin staat al de verloren hoop van de ouders aangestipt. Het kind valt. Het heeft een doodskleur. Het sterft voor de vroedvrouw het heeft kunnen dopen. In Poperinge gaat het om een *misdregen*, een *abortivus*, doodgeboren vroeggeboorte. Nu zouden we dat in de streektaal een *misval* noemen. De aankondiging van deze situatie spreekt over de catastrofe die de ouders te beurt valt, vooral voor de moeder.

Besluit naar een heiligdom te gaan

Alle getuigenissen convergeren: het is bijna altijd de moeder die, na de droefheid, zich herpakt en het lot weigert. Ze wil dat de stap wordt gezet om naar een miraculeus beeld te gaan. Het is daarbij niet buitengewoon dat het begraven kind, alhoewel men had vastgesteld dat het overleden was, opgegraven wordt op het aandringen van de wenende moeder en dat men het lijkje brengt in het dichtbije heiligdom. In Moha[72], tussen 1707 en 1732, behaalde men een percentage van 7% van het totaal van de doodgeborene dat gebracht werd naar het altaar. Dat is wellicht het record. De verhalen achteraf hebben het in Poperinge altijd voorgesteld alsof de vader het initiatief nam. We hebben ook geen verslagen van onmiddellijk na de feiten, tenzij de attestatie. En die geeft geen uitsluitsel.
Als de beslissing is genomen om de reis te ondernemen en de bedevaart te doen gaan meestal de vader en de vroedvrouw op weg. De buren vergezellen hen. Soms gaan ook grootvader en grootmoeder mee. Het kind wordt gedragen in een voorschoot, of eenvoudig weg een mandje. Het traject wordt altijd te

[70] *Sur le cas du sanctuaire souabe d'Ursbrug*, Jacques GÉLIS, *Lebenszeichen-Todeszeichen: Die Wundertaufe totgeborener Kinder im Deutschland derAufklärung*, in Jürgen SCHLUMBOHM (red.), R*ituale der Geburt, eine Kulturgeschichte*. Munich, 1998, p. 269-288.
[71] M. LOHEST, *Les Miracles de la Glorieuse Vierge Marie honorée en l'églises de Moha*, Liège, 1719, p. 16.
[72] M. E. MONTULET-HENNEAU, *Un village Hesbignon aux portes du Paradis: résurrections d'enfants mort-nés au sanctuaire «à repit» de Moha (1707-1733),* in Annales du cercle Hutois sciences et beaux arts, t. 40, 986, p. 109-179. Hesbignon = Haspengouw.

voet afgelegd, en is zonder dwang een boetetocht[73]: men gaat te voet en in stilte. Aangekomen ter bestemming gaan de bedevaarders de kerk binnen en gaan naar de kapel van Onze Lieve Vrouw waar ze smekend bidden. In de meest bekende heiligdommen, zoals in Moha, Malmedy of Verviers, worden ze snel omringd door de bedienaars en de kleine kring van toegewijde personen, die gewoon aan de gebruiken, hen helpen in hun smeekgebed om een *mirakel*.

Plaat V: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – Wagen van de St.-Jorisgilde, de maagd van de gilde steekt de draak en twee indianen houden de draak in bedwang.

Aan het miraculeuze beeld getoond

Hier begint het derde en hoofdgedeelte van de plechtigheid. Het kind moet getoond worden aan het miraculeuze beeld. Op zijn minst hoopt men dat dit de tijdelijke terugkeer naar het leven van het kind zal bewerken. De bekendheid van de mirakelplaats kan als gevolg hebben dat er meerdere kinderen worden aangeboden. In Moha, in het eerste derde van de 18e eeuw, werden er 28 keren 2 kinderen tezelfdertijd gebracht en 9 keren 3 kinderen gebracht. We kunnen veronderstellen dat bij deze gelegenheid, waar men, de triomf op het ongeluk verhoopte, de solidariteit niet uit de lucht was. We moeten het ons zo voorstellen: twee, drie dode lichaampjes, naakt voor het altaar, en er omheen, de iedere keer afwisselende, familie en vrienden, van ver misschien om het mee te maken waarin ze geloofden: de tijdelijke terugkeer tot het leven van het kind. Allemaal letten ze op de minste beweging, terwijl ze baden en de Lieve-Vrouwe aanriepen.

Het geven van tekenen van leven

Het geven van *tekenen van leven* hing van een aantal factoren af: temperatuur en oriëntatie van het heiligdom, de tijd sedert de bevalling, de leeftijd van de fœtus bij geboorte, en vooral de graad van nood bij de omstanders. Men kan zich vergenoegen met de eerste beroering van het lijkje: warmte of

[73] Zie het pand-ijzer van de Provenaar. We hebben de betekenis van het woord pand-ijzer niet kunnen achterhalen. Wellicht duidt op een ex-voto.

kleur. In een ander geval wil men de evidente bewijzen om te ontsnappen aan de kritiek van de sceptici en de ketters.
De tekenen zijn zeer divers en vaak op de grens van een echt teken van leven. De koude winter kan het behoud van het lijkje in de hand werken, zo is op het kerkhof van Marche-en-Famenne in januari 1678, waar men een klein meisje van het dorpje Fiscine bij Erezée brengt. En te Notre-Dame de Cowan bij Houffalize, in novembre 1786 heeft men het lichaam van een kind van Rettigny gebracht dat opeenvolgend vervroren en ontdooid is. Te Moha is het opvallend dat de meeste aangebrachte lijkjes tussen november en maart zijn gebracht. Juli daarentegen was een kalme maand. Ongetwijfeld omdat men vreesde voor een verandering onderweg en het mislukken van de poging om het kind te kunnen dopen.
Te Moha, voor Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans, kwamen de tekenen van leven meestal s morgens, gedurende of na de eucharistieviering, terwijl in Luik, voor de Lieve-Vrouw van Sint-Severinus, was het ongeveer te middernacht dat het leven terugkeerde. Overal werd de bewaking constant verzekerd. In 1708 en in 1710, in Marche-en-Famenne,[74] - omwille van de trieste afloop zijn de gegevens bewaard – werden de bewakende meisjes meermaals door de rook van de kachels bevangen. De kachels stonden in de crypte.

De verschijningsvormen van de tekenen van leven zijn zo bekend, en eenmaal herkend, hebben geneesheren en dokter meegewerkt tenminste tussen 1730-1740, om deze iedere keer opnieuw vast te stellen. Geheel het lichaam is betrokken bij deze tekenen van leven en ze worden meegerekend vanaf het ogenblik van de vaststelling van de dood. Bij het veelvoorkomend verificatiemateriaal hoorde de kleur *blozend*. Deze aanduiding begon vaak aan het hoofd, later aan de borst en op de buik.
Andere verschijnselen waren: vochtuitscheiding (zweet, speeksel, tranen) en bloed (specifiek het bloeden uit de neus), de wenkbrauwen die zich openden of de mond, de bewegingen van het hoofd en de ledematen (been of arm, zoals in het geval Salles, bij Chimay in 1742), het opgeblazen zijn van de maag en de uitscheiding van fecaliën of urine.

Doopsel

De herkenning van deze tekenen werd vergezeld van gejuich en men dankte luidruchtig het miraculeuze beeld. Men luidt de klokken. Men haast zich het doopsel toe te dienen, want dat was de hoop, het uiteindelijk doel van diegene die het lijkje brachten. De tekenen van leven waren verschillend van duur. Drie keer op vier keer, in Moha, was het tussen drie en twaalf uur. Vaak was het veel minder.

Begrafenis

Dan keerde het kind terug naar de dood en er bleef enkel het herbegraven over. Nu had het kind het recht om in gewijde grond te worden begraven. Het zou de gewijde grond niet meer onrein maken. Het was immers door het sacrament gezuiverd. Wanneer men in Poperinge achteraf schrijft dat het voor het altaar werd begraven, dan ligt hier wellicht een later verhaal aan de basis. De attestatie vermeldt dit detail niet.

De *klerken* en de praktijk

In de periode tussen het definiëren van de *limbus puerorum* en de veroordeling van de praktijk van *respijt*, ongeveer zes eeuwen, was de kerk voortdurend uitgeleverd aan de paniekpraktijk van *respijt*. De dubbelzinnige houding van de tijd en de categorie van clerici (reguliere et seculiere, hoog en laag) werd niet enkel bepaald door het mirakel/spektakel. Het mirakel van *respijt* was ook volop in de belangstelling van de pastoraal en – in de confrontatie met de nieuwgezinden – een wellicht minder succesvol element van herovering op de ketterijen.

[74] *Promenade à travers Marche* Uitgave : Cercle historique de Marche-en- Famenne, z.j., blz. 5-6.

Zij die veroordelen

We hadden het al over de smeltkroes van scholastieke redeneringen. Augustinus is vaker aangeduid als de zondebok. Het pelagianisme[75] heeft deze harde lijn opgeroepen. Augustinus bestreed en veroordeelde hem op de synode van Carthago[76] en het concilie van Efeze[77]. De Franse tegen-theologen leerden dat alleen de eerste stap tot geloof van de mens uitgaat, waarna goddelijke genade nodig is (semi-pelagianisme). Zij werden veroordeeld op het concilie van Orange[78]. Die hardheid had belangrijke gevolgen voor de kerk. Ze kwam in een oncomfortabele situatie. Iedere ontsnapping werd geblokkeerd. Er moest een uitweg komen.

De algemene moraal kon die stelling - theologisch zeer logisch volgehouden - verdragen. Wetenschappelijk steunde ze op de evangelische tekst over het algemeen oordeel dat zo'n zielen naar de eeuwige verdoemenis, de hel, verwees[79]. Ze konden niet bij de uitverkorenen, in Gods aanwezigheid. De eeuwige zaligheid was gebarricadeerd. Ze kwamen terecht, links van de Heer, want er was geen tussen-toestand. Het kruisoffer voorzag niet in hun redding. Het doopsel was verheven tot een *conditio sine qua non* voor de deelname aan de Hemelse Gelukzaligheid.

Deze onschuldige kinderen werden voor ze geleefd hadden het heil ontzegd. Zelfs voor hun verantwoordelijkheid had gespeeld waren ze veroordeeld. Het was eenvoudig ze waren in de erfzonde geboren en konden hun tragisch lot niet ontlopen. Een verschrikkelijk idee in het licht van een boodschap van liefde: liefde van God voor de mensen, liefde van de verlosser, de mensgeworden Zoon voor de zondaars. Een verschrikkelijk idee voor de ouders en voor iedere medelijdende mens.

Het gevoel van het zware onrecht tegen het licht van het stilzwijgend religieus aanvoelen dat God goed is riep pertinente vragen op. Was er dan geen herstel (vrijkoop), geen troostprijs? Was de ziel van het kind werkelijk voor eeuwig verloren?

Tot aan de 15e eeuw leek de theologie zeer onrechtvaardig voor de arme onschuldige. Ze was echter draaglijk omdat de lijkjes van de getroffene werden begraven zoals de andere, zonder onderscheid. Alles veranderde met Augustinus en zijn leer over de erfzonde. In de 15e eeuw werd het een theologisch twistpunt. De kerk begon te reageren tegen de praktijk van *respijt* en stelde zich harder op in verband met het begraven van het ongedoopte kind.

In de 16e eeuw, met het Concilie van Trente werd de stelling herbevestigd. Het doopsel met water was absoluut noodzakelijk[80]: De kinderen die de kans op het doopsel niet hadden waren uitgesloten. Ze konden niet op het kerkhof van de gelovige gemeenschap begraven worden. Hierdoor geraakte de Rooms Katholieke kerk zelf afgezonderd op een ogenblik dat de aandacht voor de positieve waarde van het kind in de steden al sedert de Middeleeuwen aan het groeien was. Het beeld van de onschuldige heilige, betreurenswaardige slachtoffers van de wrede Herodes, dook iedere keer weer op in de pastoraal van de kerk. Het verband met de geboorte van Christus en de tiran die uitmoordde was voor de gelovige gemeenschap vertederend. Voor de parochianen was de link spontaan gemaakt tussen de onschuldige in het Evangelie en de arme kinderen die door een vroegtijdig afsterven dramatisch en onrechtvaardig het heil ontnomen werden.

Het onrecht leek hen erger dan dit van de kinderen uit het Evangelie, toen ze het retabel van de kindermoord bekeken in hun kerk. Deze situatie beroerde ook de lagere geestelijkheid die tezelfdertijd door de institutionele kerk gevraagd werd om solidair te zijn met hun parochianen.

De positie van de hiërarchie was wisselend naar de tijd en naar de omstandigheden. In Vlaanderen was er een positieve houding tegenover het mirakel van Poperinge in 1479 en 1481, toen Jean Monyssart,

---

[75] Pelagianisme: Geloofsopvatting genoemd naar de Engelse monnik Pelagius (ca. 350-ca. 425), die omstreeks 400 in Rome doceerde. Hij leerde dat de mens als schepsel vrij is om door eigen (ascetische) inspanning de weg naar het heil in te slaan. De mens kan zichzelf zuiveren van de erfzonde, zonder de Goddelijke genade.

[76] 411.

[77] 431.

[78] 529.

[79] *Wanneer de Mensenzoon komt, bekleed met zijn heerlijkheid en rondom Hem alle engelen, dan zal Hij plaatsnemen op de troon van zijn heerlijkheid. Alle volkeren zullen vóór Hem bijeengebracht worden, en Hij zal ze van elkaar scheiden, zoals een herder de schapen van de bokken scheidt. De schapen zal Hij aan zijn rechterhand opstellen, de bokken aan zijn linkerhand.*

[80] L. DEMOULIN, *Les enfants morts sans baptême,* dans *Naître autrefois: rites et folklore de la naissance en Ardenne et Luxembourg*, catalogue d'exposition, Bastogne, Musée en Piconrue. 1993, p. 127-134.

groot-vicaris van Terwaan[81] de authenticiteit van het wonder erkende. De kerkelijke overheden lieten de burgers van de stad ieder jaar het feit herdenken. Ze lieten toe dat er uit het initieel gebeuren een cultus ontstond in de kerk van Sint-Jan omwille van het *respijt*. Vandaag is de processie een gebeuren dat de echte Poperingenaar niet over het hoofd kan zien[82].

Plaat V1: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – Het huis van Oostenrijk[83]: een wagen

getrokken door zes in plaats van vier paarden.

Het behouden van deze devotie te Poperinge verbergt echter een hoofdzaak: vanaf de 16e eeuw doet het verbod van het *respijt* de praktijk verdwijnen. Indien in Wallonië, en vooral in het bisdom Luik, de klerken er meer tijd hebben ingestoken om te reageren, dan is dat ongetwijfeld omwille van een grotere gevoeligheid voor de barokke uitingen van het fenomeen. In Poperinge bleef het feit, spijts de (blijkbaar niet algemene) negatieve houding van de officiële kerk, in ere gehouden, althans in zijn gedenkwaardige processie. Maar niet allen waren unaniem akkoord.

Het wantrouwen en de twijfel van het magisterium is vaak voelbaar in de confrontatie met de oncontroleerbare praktijk waarbij men vooral de nadruk legde op de Almacht van God in het *mirakel zonder weerga*. De spanning maakte dat er een grote verscheidenheid was in reactie. Zo kwam het dat volgens de personen of volgens de context men de praktijken aannam of verwierp.
Het is bijvoorbeeld sprekend dat er in Poperinge niet meer verhalen/gevallen van *respijt* bestaan, zoals dat in andere streken was. En toch bleef de processie als herdenking spijts (of precies daarom) het feit dat onze streek de broeihaard – aldus de streekgeschiedenis - van anabaptistische, nieuwgezinden en geuzenclusters was.
We noteerden reeds dat het *respijt* voor een stuk ophield en ook nooit geweest is in overwegend protestantse gebieden (Nederland). We hebben dit aspect niet bestudeerd. Het ware boeiend het

[81] In het artikel van Kristof PAPIN (Aan de Schreve XXXVII/4/99-112)wordt erop ingegaan wie Jean Monysaert was. Hij blijkt een fervente Maria vereerder te zijn geweest. Het is duidelijk dat hij niet als paus sprak en tekende.
[82] Proff. Jacki Gélis verwijst in zijn artikel in dit verband naar E. H. van heurck, *Les drapelets de pèlerinage en Belgique et dans les pays voisins. Contribution à l'iconographie et à l'histoire des pélerinages*, Anves, 1922, p. 377.
[83] Het Oostenrijks bewind met name Maria Theresia van Oostenrijk, werd beantwoord door de hommage die in de periode van het absolutisme helemaal niet vreemd overkwam.

verband van de engagementen van Datenus[84] in onze streken en de op die manier beleefde Mariadevotie te bestuderen. Is er een tijd geen processie geweest? Hielden de Mariavereerders zich op de achtergrond? Voer voor historici lijkt me.

In 1693 midden de katholieke hervorming ziet Jean DE HERLENVAL, pastoor van Ortho en deken van het concilie van Bastogne[85] kinderen brengen voor een mirakelbeeld om ze te doen herleven tot ze het doopsel hebben ontvangen.
Op dat moment noemt men het *een ridiculiteit en superstitie die sommige verdedigen op straf van excommunicatie*[86]. Vanaf de 13e eeuw[87] zijn er synodale besluiten die de doop van dode kinderen veroordelen. Het wordt een godslastering genoemd. En ondertussen in 17e eeuw dichtte een rederijker rymghezangen' rond een uitzonderlijk *répit* in Poperinge[88].

Medeplichtigheid en complexiteit

Ter plaatse hebben de priesters begrip voor de verwarring van de ouders. Vaak laten ze ze begaan, als ze zelfs niet aanmoedigen. Zo zijn er die het tonen van het kind aan het miraculeus beeld gemakkelijk maken in hun heiligdom, anderen nemen initiatief. In 1532, in Deux-Acrène, aanvaard een pastoor het kind te dopen. In Luik, van 1660 tot het einde van de 18e eeuw, verlenen de klerken vrijwillige steun aan de doopceremonie van de kleine mirakelkinderen[89]. Te Verviers, in 1696, is François HACRAY, pater Recollet, aanwezig bij het tijdelijk tot leven komen van getoonde kinderen die onder voorwaarde worden gedoopt. In 1702, probeert de pastoor van Aywaille om de traditie weer op te nemen door een bank te installeren waarop men de kinderen kan plaatsen die men wil brengen voor het *respijt* bij het miraculeuze beeld. Het beste voorbeeld is wel terug dat van Moha waar pastoor LOHEST, door zijn volharding en zijn relaties, erin slaagt de Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans in het eerste derde van de 18e eeuw beroemd te maken in de praktijk van *respijt* op het ogenblik dat dit gebruik aan het uitsterven is.
Aan de oorsprong van het engagement van de clerici die pro waren liggen vele oorzaken. Ze willen allereerst dat de parochianen en hun kinderen in orde zijn met de praktijk van de sacramenten. Ze willen anderzijds de kloof dichten tussen de opvatting van het magisterium en de verwachting van de bevolking. Tenslotte zijn er ook bedienaars die er brood inzien hun kerk wat meer bekendheid te geven en zo via een volkstoeloop de financiële aangroei te dienen[90].
De kloof is echt niet alleen tussen de hogere en lagere geestelijkheid, maar ook tussen de bisschoppelijke hiërarchie en de reguliere geestelijkheid. Ook hier is er nog een verschil per localiteit. Zo is de houding van de Benedictijnen, in het algemeen, vijandiger tegenover de praktijk van *respijt*. In Aywaille in de 16e eeuw en in Malmedy in de 18e eeuw weer niet. In Malmedy vanaf 1743 proberen ze de exclusiviteit van controle van de kapel van Onze-Lieve-Vrouw van de zieken, hun kloosterkerk, te verkrijgen door de pastoor uit de parochiekerk weg te werken[91]. De vurigste verdedigers van de praktijk van *respijt* zijn de derde orde van de Franciscanen. Het zijn deze regulieren die dicht bij het volk staan en toevlucht en steun zijn voor de ouders in hun zielennood en voor de lotsbestemming van hun kinderen. De Recoletten en de Kapucijnen wedijveren om de mensen die in vertwijfeling zijn naar

[84] Pieter Daeten of Petrus Datenus werd geboren in 1531 en overleed in Elbing (Elblag, nu Polen). De versie van de vertaling van de psalmen van Datenus geldt nog grotendeels in de Hervormde Kerk van Nederland en van Zuid-Afrika. Hij vertaalde ook de Heidelbergse Catechismus. Via Gent, Holland, Zeeland kwam hij in Frankental terecht en vervolgens in Stade om in de buurt van Danzig (Gdansk) zijn laatste levensjaren door te brengen als predikant en geneesheer.
[85] Vertaling uit artikel van Jacki GéLIS. Was die persoon eerst pastoor en dan deken, of gaat het over twee personen.
[86] Geciteerd door Henri JACOB, Paroisses d'Ardenne. *D'une Eglise sauvage à une sage église*, Nives, 1981, p. 133.
[87] 2de concilie van Lyon, 1274.
[88] 1698 uitgegeven bij J.B. MOERMAN, Ieper, *Geestelijke nachtegael door Soete Rymghezanghen verheffende tgroot mirakel toegheschreven aan de Heylighe Maeghet ende Moeder Gods Maria, die gheviert wort in de parochiale kercke van Sinte Jans in de stede van Poperinghe door Petrus Wenis, priester.*
[89] Jean LECHANTEUR. *Résurrections d'enfants mort-nés (Quelques cas Liégeois). Enquête du Musée de la vie Wallonne*. t. 15, n° 177-180, p. 354-368.
[90] Hoe de vork in de steel zit te Poperinge hebben we niet onderzocht. Op het eerste zicht kunnen we moeilijk één mirakel beschouwen als een lucratief experiment. De muntwaarde van een bedevaartoord kan anderzijds moeilijk ontkend worden.
[91] Ze gingen zover de gebeurtenissen in de parochiekerken anders te taxeren. Maurice Lang, L*a quête du miracle. Notre-Ddame des malades à Malmédy invoquée pour donner la vie aux enfants nés morts*, in *Folklore de Stavelot-Malmédy-Saint-Vith*, t. 31, 46ième année, 1967, p. 189.

hen toe te trekken. Ze viseren (in de latere periode) vooral de slecht gechristianiseerde bevolking van de oostelijke regionen: de Ardennen en de Condroz. Ook Zuid-Limburg die een eeuw vroeger meer door het protestantisme was beïnvloed wordt aangepakt. De kwestie van de kinderdoop staat centraal in de discussie met het protestantisme[92].
Het aanmoedigen van de praktijk van *respijt* loopt parallel met de contrareformatie. Het mirakel van de mirakels, het *respijt* van de doodgeborene helpt om een miraculeus beeld op te waarderen op het scherp van het mes. Te Verviers, in 1692, profiteert men van een natuurramp, een aardbeving die de bevolking terroriseert, en het beeld van de Maagd bij de recoletten spectaculair bedreigt. Bij deze gelegenheid kan men terug greep krijgen op de situatie. Het was vooral nuttig waarneer het succes van de ketterij groter werd. De gevallen van respijt, die dan nog voorkwamen ondersteunden de kerk in de verdediging van het ware geloof. Dit gaat wellicht niet op in de beginfase van het fenomeen.
De houding van begrip door de Franciscanen in de 17e eeuw verschilt niet van de houding die Kannunik PLATELLE in Rijsel zag op dat ogenblik. De nieuw gestichte orden bevorderden nieuwe devoties en het miraculeus vertoon in de Mariacultus[93]. In de streek van de Maas is er een ware wedijver tussen de religieuze orden om bedevaarders, die hunkeren naar genaden, naar hun heiligdom te lokken: de Kapucijnen van La Sarte (Huy) in de tweede helft van de 16e eeuw, de Recolleten in Verviers, vanaf 1692, de Dominicanen en dan de Jezuïeten in Moha, in het begin van de 18e eeuw. Bij die regulieren moet je dan nog vermelden de kluizenaars, waarvan het populairste voorbeeld Saint-Mort is, de eenzame van Haillot, de wonderdoener van Onze-Lieve-Vrouw van La Sarte-les-Huy. Ook in het heiligdom van Moha, spelen kluizenaars een belangrijke rol, zoals in Marche-en-Famenne, Henripont et Gimnée.
Van hun kant benadrukken de protestanten de medeplichtigheid van de kerk. Hun verwijt: *Ze laten bijgelovige en magische, superstitieuse' praktijken toe en zouden ze moeten veroordelen.*
Een kind van Maastricht werd gebracht naar Onze-Lieve-Vrouw van de bedroefden in de parochie van Saint Rémy te Luik in 1705. De paters waren zo'n ouders in nood ook niet altijd gunstiger gestemd dan die parochiepriester. Marie Ida SICQUET bracht haar kind en liet een verslag opmaken. In haar verklaring bij de notaris BOUXHÉE vermeld ze een mislukte poging om haar kind te tonen voor Onze-Lieve- Vrouw van de Recolletten in Maastricht. Er waren op dat moment heel wat protestanten in Maastricht. Het verslag schrijft *Na er van smiddags tot zeven uur in de avond geweest te zijn was ze verplicht omwille van het lawaai van de mensen en de* religionaires[94]*, en omwille van aanmatiging en omwille van misprijzen haar kind weg te nemen op uitdrukkelijk bevel van de verdrietige vader en de moeder, zodat ze met het kind hebben moeten naar het beeld van Onze-Lieve-Vrouw van Saint Rémy te Luik trekken*.[95]
Het is waar dat de houding van de hiërarchie vaak schokkend was, vooral in het bisdom Luik waar een zekere goedgunstigheid tegenover de praktijk van *respijt* te zien was tot 1756. En dat is ver na de veroordeling door de Romeinse Curie[96]. Een mandaat van Jean-Théodore DE BAVIÈRE betreffende het verder blijven bestaan van de kerkelijke praktijk verbiedt vertoning van de kinderen voor een miraculeus beeld. Er is achteraf nog één geval bekend in 1786. Een kind werd aangebracht van Rettigny voor de Maagd van Cowan, bij Houffalize.

Moha

De aangehouden medeplichtigheid van de kerkelijke hiërarchie in de praktijk van *respijt* is het best geïllustreerd in de opkomst van het heiligdom van het Haspengouwse Moha in het begin van de 18e eeuw. Het is de eerste mei 1707 dat het eerste geslaagde respijt plaats greep. Einde februari 1708

[92] Jean-Pierre MASSOT, *Les baptêmes dans les controverses du 16ième siècle. Le rite et la foi. Dabs Les rites d'initiation*. Acta van het colloquim van Luik en Louvain-la-Neuve, nov. 1984, *Homo religiosus* 13, Centre d'histoire ses religions, Louvain-La-Neuve, 1986, p. 431-453.
[93] Chanoine Henri PLATELLE, *Les chrétiens face au miracle. Lille au 17ième siècle, Paris.*
[94] Religionnaires = die de religie boven de sacramentele praktijk stellen. Hier denken we bepaald dat de notaris (cf. art. o.c. Prof. GéLIS) de protestanten bedoelt.
[95] Jean LECHANTEUR, *Résurrectionns..* p. 365
[96] 1729.

werden er een vragenlijst gestuurd door de bisschop. Onder hen bevindt zich de apostolische protonotaris Jean LOHEST, eigen broer van pastoor Melchior LOHEST. Hij was zeer bezorgd om zijn heiligdom. In januari kwamen er stemmen op die het tonen van de dode kinderen voor het beeld van Onze Lieve Vrouw van de Rozenkrans bekritiseerden, en 17 januari ontgraafde pastoor LOHEST het lijkje van een kind, *om de ongelovigen de mond te snoeren, die voor de lol en zonder grond publiceerden dat de tekenen van leven konden veroorzaakt zijn door de wormen en de ontbinding*.

Plaat V1I: C. Barbier, etser van Ieper: processie 1778 – De praalwagen van Onze-Lieve-Vrouw van St.-Jan – 6 paarden en de afbeeldingen van het mirakel.

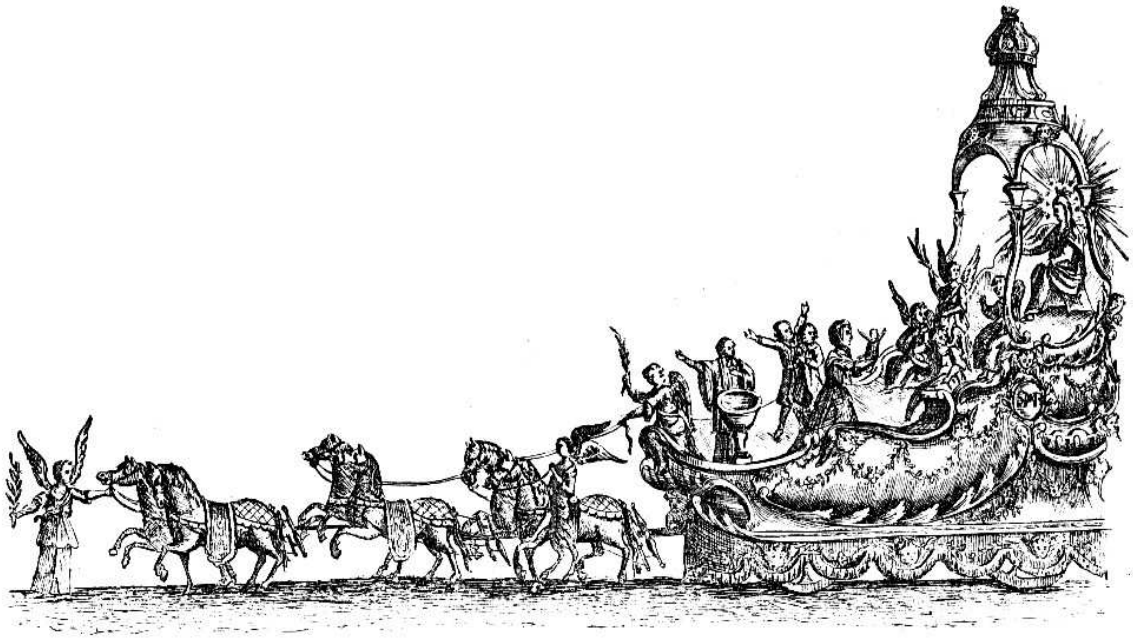

Om aan te tonen dat het mirakel niet het gevolg was van een natuurlijk fenomeen werd het lijkje ingesneden voor getuigen.

De ondervragers hoorden 16 getuigen. De vicaris-generaal van Luik gaf aan Melchior LOHEST *de toelating om de wonderbare feiten van Onze-Lieve-Vrouw van Moha te publiceren als buitengewone genaden*: de eerste stap naar de erkenning van de miraculeuze feiten. De tweede stap kwam pas elf jaar later; onder de steun van de graaf d'ASPREMONT-LYNDEN. Hij had zelf twee doodgeboren kinderen aangeboden voor de praktijk van *respijt* in 1709 en 1710. Hij deed het dossier vooruitgaan. Een commissie van drie invloedrijke personen eindigde januari 1719. Moha werd het oord van *werkelijke en ware mirakels*. Wanneer men weet dat de *weinig-gelovigen*[97] 'zoals Melchior LOHEST ze noemt, behoorden tot de Jansenisten[98] en dat in de jaren 1710, de Jezuïeten missionarissen een belangrijke rol speelden in de promotie van het heiligdom, dan ziet men hoe de praktijk van *respijt* heeft bijgedragen tot de verdeeldheid in de kerk.
De situatie van het bisdom van Luik en de Ardennen is in de 18e eeuw een houding van grote verdraagzaamheid tegenover de praktijk. Het strookt echter helemaal niet met de kerkelijke opvattingen. De Romeinse Curie heeft respijt meermaals veroordeeld. Vanuit dit standpunt is de

[97] weinig gelovigen – esprit peu crédule = die niet geloofden in die mirakels.
[98] Cornelius JANSEN, Bisschop van Iepers (Cornelius Jansenius Yprensis), geboren 28 October 1585 Accoi, bij Leerdam, Ned., overleden in Ieper 6 Mei 1638. Streng: bv. de praktijk van communiceren werd heel sterk afgeremd.

houding van de religieuze autoriteiten van het oosten van Wallonië dicht bij de opvatting van de bisschoppen van Zwaben, Beieren en Graübunden, waar de Jezuïeten nog werkzaam waren om de ketterij te bestrijden. We merken zelfs bij de orden een gespletenheid. Tussen diegene die *respijt* zagen als een wonderbaar vertoon van de gulheid van God en de werkdadigheid van de H. Maagd als middelares[99], en degene die dachten dat het onmogelijk was het op een vergelijk te gooien met de sacramenten was er een essentiële kloof. De eerste wilden toegeeflijk zijn voor de arme zondaars en hoopten, dankzij het mirakel, bewijs te leveren van de juistheid van de kerkelijke positie tegenover de ketterij. Alles kaderde een strategie van herovering op de nieuwgezinden. De andere, de rigoristen, stelden dat de niet gedoopte kinderen tot het niets moesten terugkeren. Onder hen bevonden zich ook de theologen die vreesden dat het spektakel van het *respijt* een wapen kon betekenen in de handen van de ketters om de kerk in diskrediet te brengen. Tot midden de 18e eeuw zijn er argumenten vooruit geschoven van de ene en de andere kant om hun stelling de bovenhand te doen halen. Maar het einde van het verhaal was dat de *onverbiddelijken* meer en meer veld wonnen.
Als de kerk zich verdeeld gedroeg tegenover die praktijk dan is het mede doordat ze moest rekening houden met de agropastorale basiscultuur waar de familiale en communautaire solidariteit stand hielden tot aan de 19e eeuw.

De confrontatie van twee culturele horizonten

Voor de kerk is het belangrijk dat het kind gered is en het eeuwig leven heeft. Voor de ouders, die de noodzaak van het heil geenszins tegenspreken, is het bepaald niet te dragen dat hun kinderen afgescheurd worden van de gemeenschap die de hunne is: Het ontbreken van een begraafplaats (bij de andere) is een *sociaal stigma* dat verwijst naar het onmogelijk zijn van heil voor hen. In hun ogen is de weigering van een begraafplaats meer dan een affront. Het is het vastleggen van een afwijking, door de komst van een dood kind, die niet weg te vagen is[100]. En zoals we zagen deze weigering is voor de moeder allereerst onaanvaardbaar. Het leven hoorde bij haar. Hoe kunnen ze het zomaar afsnijden. Prof. GÉLIS en anderen met hem wijzen op het communautaire en rurale aspect van de toenmalige cultuur.
De vrouw heeft in de rurale gemeenschap - zeggen de onderzoekers - sociologisch een dubbele taak. Ze is geroepen om kinderen te krijgen om de afstamming te verzekeren en reageert als die lijn onderbroken wordt. Het verlies van een kind dat sterft voor het het *reddend gebaar* heeft gekregen verplicht haar moreel om al het mogelijke te doen om de lijn te bestendigen. Het is daarom ook algemeen dat zij, het eerst, vraagt om het kind te vertonen in het dichtbije heiligdom van *respijt*.

[99] *Kathechismus van de Katholieke Kerk*, Licap, Brussel, 1995, 967-970. Het is altijd goed relaties te hebben in het leven, een lange arm, heileconomisch is het volgens rk normen interessant bij de moeder van alle genaden + Christus te zijn. Uit die contekst werd de term Maria, Middelares van alle genaden, afgeleid. De uitgave 1995 is zeer voorzichtig en verbindt uitdrukkelijk met Christus. Het wordt allemaal zo boekhoudkundig niet meer geformuleerd.
[100] *Les enfants morts sans avoir reçu le baptême présentent, pour la communauté des vivants, le danger d'une souillure*, Jean-Claude SCHMITT , *Les revenants, les vivants et les morts dans la société médiévale*, Paris, 1994. p. 15.

Haar taak is gerechtvaardigd door een zekere vorm van eergevoel".[101] Uit de eer kinderen ter wereld te brengen volgt het bestendigen van de afstamming, en in deze omstandigheden brengt het ook de eer mee de herinpassing van het kind in het symbolisch universum van de mensheid, in het grote familiale en gemeenschapsweefsel te voltrekken. Omdat het kind uit omgeving en gemeenschap is ontstaan moet het kind ziel en lichaam ertoe terugkeren. Het zou het slechtste zijn wat haar kan overkomen als de uitsluiting definitief zou worden. De ritus van het *respijt* is dus bedoeld om het kind terug te brengen in de schoot van het christendom, en de begrafenis in gewijde grond betekent dat zijn lichaam terugkeert in de grote familie, eng verbonden met de levende en overleden voorouders. Dan zal alles stilvallen en de ouders zullen kunnen rouwen over hun dode kind. Dan zal het geheel van de dorpsgemeenschap verzekerd zijn: de aarde kan nieuwe vruchten voortbrengen, een misgeboorte zou haar daarvan weghouden. Daarom ook is heel de gemeenschap bij de viering betrokken. In de attestatie van Poperinge wordt dit ingekleurd door de aanwezigheid en iedere keer vernoemen van de massa die erbij betrokken is en de schepenen, amman en baljuw.
Zo neemt de landelijke bevolking de bestemming van het individu in overweging, maar in een collectief kader, in de schoot van de familie en de gemeenschap waar ze met ziel en lichaam toe hoort. In dit cultureel patroon is het belang van het individu niet te scheiden van de ouders en de groep. De logica van de kerk verschilt hierin dat ze vooraf kijkt naar het individu dat te zorgen heeft voor zijn zaligheid door a priori het eerste sacrament te ontvangen. Indien de kerk en de rurale volksgemeenschap allebei gehecht zijn aan de ceremonie van het doopsel, dan is dat niet om dezelfde motieven.
De ritus die redt ten eeuwigen leven was een gegeven waar ze vrijwilliaan deelnamen. De begrafenis in een gemeenschappelijk kerkhof was voor de gemeenschap tenminste even belangrijk. Het was een *natuurlijk* proces van reïntegratie[102]. Voortgebracht door een vrouw uit die gemeenschap moest (imperatief) het lichaam van dit kind dat stierf voor het geleefd had zich vervoegen met die gemeenschap, in de geest van de bevolking, het grote lichaam waar het tijdelijk was van afgesneden. Het doopsel was middellijk, het liet die vervoeging toe, het was de reïntegratie in de gewone gang van zaken.
Vanuit dit oogpunt verwachtte men logisch dat het lichaam van het kind dat teken van leven had gegeven in het parochiaal kerkhof kon begraven worden midden de zijnen. Het was wel dat wat gebeurde na de vertoning in het heiligdom van La Sarte. Er was geen kerkhof bij de kapel. De ouders namen dus het lichaam mee om het te begraven in het kerkhof van hun parochie. Van Moha werden sommige lichamen naar hun oorspronkelijke parochie meegebracht, pastoor LOHEST gaf dan een document mee aan de ouders getekend door de getuigen, om de autenticiteit van het *respijt* te duiden. Dankzij deze bewijsstukken konden ze de dorpspastoor overtuigen het kind in de gewijde grond bij de zijnen te begraven.
In de overgrote meerderheid van de gevallen werd het lichaam van de mirakelkinderen begraven op het kerkhof die aan de kapel was verbonden. In Verviers, bijv. werden de lichamen begraven in het afgezonderde deel achter de sacristie van de kerk van de Recoletten[103]. Een variant was de situatie van Avioth, bij Montmédy, waar er in het parochiaal kerkhof een speciale rang was, door de bisschop aangeduid, bedoeld voor de kinderen gedoopt na teken van leven te hebben gegeven[104].
De keuze van begraafplaats op de plaats van het mirakel verwijst misschien naar begrafenisrituelen van een tijdperk uit het verleden waar de doden niet bij de levenden hoorden, maar aan de grenzen van de gemeenschap werden gelokaliseerd; tenzij er sprake was van een vorm van *ad sanctos*-begrafenis: een gebruik uit de eerste christenheid. Dat was het voorrecht van *rijke stinkerds*[105]. Men kan in vele

[101] Silvana SEIDEL MENCHI, *Les pèlerinages des enfants mort-nés. Des rituels correctifs polir un dogme impopulaire?* in *Rendre ses vœux; les identités pèlerines dans l'Europe moderne* (16ième –18ième siècle), publié sous la direction de Philippe BOUTRY, Pierre-Antoine FABRE et Dominique JULIA, Paris, édit. de L'Ehess, 2000, p. 139-153. 18.
[102] Het belang van het bijeenbrengen en het (her)opgenomen worden in de gemeenschap onder de overleden gelovigen in het kerkhof wordt ook beschreven door Nicole LEMAÎTRE, *Le scribe et le mage. Notaires et société rurale en Bas-Liinousin aux 16ième-17ième siècles,* dans *Mémoires et documents sur le Bas-Limousin*, vol. 23, édit. Musée du pays d'Ussel. 2000, p. 220-225.
[103] Archives de l'État, Verviers, registre 24 bis, *Décès d'enfants innocents (1739-1796), copie du 19ième siècle.*
[104] Chanoine VIGNERON, *Deux suppléments au Bref Recueil'»* (l668) de Jean DELHOTEL, *I. Baptêmes donnés à Avioth à des enfants mort-nés*, Bar-le-Duc, 1977.
[105] De rijke mensen die in de kerk de geur van hun ontbinding mochten verspreiden.

kerken nog grafstenen vinden van *bevoorrechten*. De begraafplaats is altijd voor de mens een belangrijk element geweest.

Laatste stuiptrekkingen

Alhoewel de vervreemding door de theologische opvattingen nog voor een deel bestond in het begin van de 19e eeuw toch was het gebruik van het tonen van de doodgeboren kinderen voor Onze-Lieve-Vrouw in beginsel opgehouden[106]. Men kan dit uitleggen door te wijzen op de verscherpte controle van de kerk en het verbod aan de pastoors en de religieuze overheden om medeplichtig te zijn aan de praktijk van het *respijt*.

Te Retinne, in het land van Herve, laat in 1756 de pastoor, die vijandig is aan de praktijk van het tonen van doodgeborene aan het beeld van Onze-Lieve-Vrouw, de sleutelbewaarder van het heiligdom klissen door het officialaat. Hij was weerbarstig aan de hiërarchie want dat zelfde jaar had Kard. Jean-Théodore DE BAVIÈRE de praktijk[107] van het *respijt* veroordeeld. Zo kon de sleutelbewaarder gewraakt worden. Maar de hoop van de ontredderde ouders was zo groot dat er toch nog altijd plaatsen bestonden waar ze heen konden. Op 29 juli 1769 was het optreden nodig van de prins bisschop Charles D'OULTREMONT, die het brengen van doodgeboren kinderen of kinderen die stierven voor ze gedoopt waren in de kapel van La Sarte verdedigde opdat de praktijk zou ophouden. De rector van La Sarte werd inderdaad gedwongen om zich strikt aan de voorschriften van 1756 te houden op straf van *suspensatio a divinis*, geen priesterlijke functies meer te mogen uitoefenen en interdict op de kapel[108]. De weerstand bleef aanhouden en op bepaalde plaatsen was er nog bedrijvigheid op het eind van de 18e eeuw, zelfs in het begin van de 19e eeuw. Hiervan hebben we het bewijs in Malmédy, waar de religieuze autoriteiten zelf de beslissingen van de Curie te Rome veronachtzaamden en naast zich neerlegden. Er werden kinderen voor Onze-Lieve-Vrouw van de Zieken gebracht tot in de jaren 1780[109]. Dat kon omwille van de Benedictijnen. Zij hadden affiniteit met de praktijk van *respijt*. Ze stonden dicht bij het volk. Ze waren gunstig voor een pastoraal waar de Marialecultus en de pastoraal van het miraculeuze een belangrijk deel van uitmaakten. Ze stonden niet te trappelen om zich te laten dicteren door de seculiere hiërarchie. De Recoletten van Verviers en Hamipré waren geestesgenoten.

[106] Er zou nog kunnen onderzocht worden wat lichtmis en/of het gebruik dat de moeder voor het altaar van Onze-Lieve-Vrouw een gebed van zuivering' doet. De zuivering verwijst naar Maria's zuivering, nl. in de Joodse context 40 dagen na de geboorte, hier na Kerstmis. Lichtmis zou een kerstening zijn van een oud gebruik. Onderzoek dringt zich op want alles wordt teruggebracht tot kerstening van alle gebruiken.
[107] M.L. POLAIN, *Recueil des ordonnances de la principauté de Liège*, 3ième série, t. 2, 16841794, Bruxelles, 1860, p. 331.
[108] Abbé Charles GRÉGOIRE, *Notre-Danie de La Sarte. Naissance d'un culte*, in *Annales du cercle Hutois des sciences et beaux-arts*, t. 38, 109e jaargang, 1984, p. 266 et 281-282.
[109] Maurice LANG, *La quête*... p. 189.

O.L.Vr.v.S. Jan Poperinge

Respijt

Het artikel moest jaren terug geschreven zijn. In uitgesteld relais, als *respijt*, probeerden we een hersamenstelling te doen van een complex fenomeen. We zouden het kunnen voorstellen alsof de repressie van de praktijk, de veroordeling door de kerk, de praktijk van het *respijt* heeft uitgedoofd. Maar het niet genoeg vermelde artikel van de Franse Professor waar we dankbaar gebruik van hebben gemaakt heeft de ogen geopend voor de culture denkwereld die aan de basis lag van het *respijt*. De cultuurwijziging die we sedert meemaakten heeft bewerkt dat de moderne mens niet meer met de uitersten leeft zoals de late Middeleeuwen het voorstelden. Ook het leven is veranderd, de gezondheid is vergroot, de medische voorzieningen en de opvattingen rond geboorte en kinderen krijgen, het bewustzijn van het lichaam en de evolutie in de opvatting over het gezin zijn meegegaan met de *tirth wave*.

De kerk die geen andere uitweg had dan de versoepeling van haar positie tegenover de doodgeborene, specifiek i.v.m zijn begraafplaats, eindigde door aan te nemen, met voldoening van de familie, dat de kleine lichamen zouden begraven worden op het gemeenschappelijk kerkhof.

Met deze laatste verwoording eindigt onze inspirator zijn tekst. Als de Rooms Katholieke kerk, in België althans, inderdaad niet meer zo strikt zijn artikelen eist, (Op de grond die ik gewijd heb komt niemand die niet gedoopt is) dan is daar zeker de geest van Johannes XXIII en zijn concilie gangmaker voor geweest.

Wat me ondertussen toch nog altijd niet opgelost lijkt is de *réalité dorée*. Waarom is in de loop der jaren, met alle aandacht voor Onze Lieve Vrouwtje van Sint Jan, het fenomeen van het *respijt* nog zo weinig opgedoken in de plaatselijke literatuur[110]?

Ook hierin is het Poperings immaterieel patrimonium *pièce unique*.

HV.

Appendix Internet.

Congres 2001

Das Marienheiligtum von Oberbüren (Kanton Bern) in *Historischer und Theologischer Sicht Aufschubsheiligtümer* (Fr. – sanctuaires à répit).

Aan het einde van de Middeleeuwen werden hier doodgeboren kinderen opgewekt tenminste de tijd om terug gedoopt te worden. Van België tot in de Westalpen, en speciaal ook in het Westen van Zwitserland (Châtillens VD, Genf, Lausanne, Neuenburg, Notre-Dame de Tours). Ook hier ziet men dat het fenomeen steunde op het geloof in de *Wirksamkeit der Sakramente, von dem die spätmittelalterliche Gesellschaft so durchdrungen war, dass sie es nicht retrug, ihre Kinder ungetauft zu begraben*. Ze bekommerden zich niet alleen om hun eigen *zieleheil*, maar ook om dat van de kinderen. Het fenomeen verspreiddde zich aldus die Duits talige bron van het Westen naar het Oosten, en waar het niet door de reformatie is tegengehouden van de vroege tot de nieuwe tijden.

Oberbüren ligt in het Westen van Zwitserland. Ze zijn daar bijna allemaal door de Reformatie uitgerangeerd. Omdat men ze bij het bijgeloof (Aberglaube) gerangeerd heeft, werd er ook hier en daar bronnenmateriaal vernietigd en soms ook bijgewerkt'. Oberbüren is niet de enige die gedocumenteerd is en waar onderzocht kan worden.

http://nl.wikipedia.org/wiki/Voorgeborchte

Het geloof in een voorgeborchte neemt in de moderne theologie steeds meer af. Een dertig man sterke theologische commissie van het Vaticaan heeft in 2006 Paus Benedictus XVI geadviseerd het voorgeborchte af te schaffen. De commissie beëindigde in december 2005 haar onderzoek. De barmhartigheid van God wordt aangenomen zó groot te zijn dat hij al diegenen die rechtvaardig geleefd hebben of buiten hun schuld om niet gedoopt zijn in de Hemel toelaat. Op 21 april 2007 heeft Paus Benedictus XVI officieel het voorgeborchte voor ongedoopte dode kinderen achterhaald verklaard

[110] Een uitzondering is wel de vermelding van de drie kerken in Noord.-Frankrijk op het jaarblaadje van de broederschap in het jaar 2000.

Inhoudsopgave

Voor-woord....1
Het Mirakel van O.L.-Vrouw van St.-Jan....2
De plechtigheid van het respijt....4
Een apart mirakel....4
Niet alleen in Poperinge....5
Achtergronden....5
De erfzonde....5
Sacramentenleer....7
De 7 sacramenten....7
Het scherp van het mes....7
Doopsel....7
Waarom kleine kinderen dopen?....9
Pastoraal....9
De gereformeerden....9
Boete....9
Aflaten....9
Heilseconomie....11
Limbus puerorum: het voorgeborchte....11
Eeuwig leven....13
Hemel, hel en vagevuur....13
Praktijk....14
Het ritueel van het respijt....15
Doodgeboren....15
Besluit naar een heiligdom te gaan....15
Aan het miraculeuze beeld getoond....16
Het geven van tekenen van leven....16
Doopsel....17
Begrafenis....17
De klerken en de praktijk....17
Zij die veroordelen....18
Medeplichtigheid en complexiteit....20
Moha....21
De confrontatie van twee culturele horizonten....23
Laatste stuiptrekkingen....25
Respijt....27